

عثمانیچہ آکلومق

‘Osmānlıca Añlamak

Nicholas KONTOVAS

2018

Tablo 1: Osmanlı harfleri referans tablosu

sonda	ortada	başta	aslî	okunuş	transkripsiyon	isim
ا			ا	–, a, â	–, ’, a, ā	elif
ب	ب	ب	ب	b	b	be
پ	پ	پ	پ	p	p	pe
ت	ت	ت	ت	t	t	te
ث	ث	ث	ث	s	ṣ	(peltek) şe
ج	ج	ج	ج	c	c	cīm
چ	چ	چ	چ	ç	ç	çe/çīm
ح	ح	ح	ح	h	ḥ	ḥa
خ	خ	خ	خ	h	ḫ	ḫı
د			د	d	d	dal
ذ			ذ	z, d	ẓ	ẓel/zal
ر			ر	r	r	re
ز			ز	z	z	ze/zey(i)n
ژ			ژ	j	j	je
س	س	س	س	s	s	sīn
ش	ش	ش	ش	ş	ş	şīn/şın
ص	ص	ص	ص	s	ṣ	ṣād
ض	ض	ض	ض	d, z	ḏ, ẓ	ḏād
ط	ط	ط	ط	t, d	ṭ	ṭı
ظ	ظ	ظ	ظ	z	ẓ	ẓı
ع	ع	ع	ع	—	‘	‘ay(i)n
غ	غ	غ	غ	ğ, g	ğ	ğay(i)n
ف	ف	ف	ف	f	f	fe
ق	ق	ق	ق	k	q	qāf
ك	ك	ك	ك	k	k	kāf/kef/kāf-1 ‘arabī(yye)
گ (ك)	گ (ك)	گ (ك)	گ (ك)	g, ğ, v	g, ğ	gāf/gef/kāf-1 fārisī(yye)
ك (ك)	ك (ك)	ك (ك)	ك (ك)	n	ñ	ñef/kāf-1 türkī(yye)/sağır kef
ل	ل	ل	ل	l	l	lām
م	م	م	م	m	m	mīm
ن	ن	ن	ن	n	n	nūn
و			و	v, ü, u, û, ö, o	v, ü, u, ū, ö, o	vāv
ه	ه	ه	ه	h, e, a	h	(güzel) he
ی	ی	ی	ی	y, î, î, î, e	y, î, î, î, é	ye

کیریش Giriş

‘Osmanlıca nedir?’ عثمانلیجه نه در؟

Osmanlıca (Osmanlı Türkçesi, Batı Türkçesi, Lisân-ı ‘Osmanî, Türkî-yi Ğarbî) Batı Oğuz Türkçesinin en basit tanımıyla Anadolu’da kurulan Osmanlı devletinin idarî ve edebî dil olarak kullandığı varyantıdır. Fakat daha dikkatlice incelenirse aslında iki farklı Osmanlıca olduğu da söylenebilir.

Birinci Osmanlıca — yani Osmanlıca dediğimiz metinlerin çoğunun dili — bir konuşma dilinden ziyade belli bir takım dilsel alan içerisinde gerekli seviyede sosyal sermayeyi muhafaza ve tahsis aletidir. Bu ilk Osmanlıca Osmanlı dönemi boyunca, belki açırı formal ortamlarda saray ahali istisnasıyla belli bir grup insan tarafından gündelik hayatta kullanılan ve çoğu insanlarca anlaşılabilir bir dil hiç olmamıştır, ortama göre Türkçeye dayanan unsurlardan ibaret olan bir cümle, paragraf, ya da metnin içine neredeyse sınırsız sayıda Arapça ve Farsça kelimeler, ibareler ve hatta bütün cümlelerin bile katılması mümkün olan bir edebî araçtır. Başka bir deyişle bu Osmanlıcanın, Arap ve Fars dilleriyle Avrupa dillerinin çoğunun modern döneme kadar dahi Latince ile olan ilişkisine benzer bir ilişkisi olmuştur.

Aynı zamanda Osmanlı döneminde gündelik hayatında Türkçe konuşan bir insan, bu dilini yazmak istediği zaman (yazma okuma biliyorsa tabii) yazı sistemini genelde dinine göre seçerdi. Mesela Rum Ortodoks kilisesinin İç Anadolu’daki Türkçe konuşan mensuplarının bazıları Türkçeyi Yunan alfabesiyle yazmışlardır.¹ Başlıca olarak Türkçe konuşan bazı Ermeniler de Türkçelerini Ermeni harfleriyle yazmıştır. Doğal olarak Osmanlıda yaşayan ve Türkçe konuşan bir Müslüman, formal olmayan bir amaçla kendi amiyane dilini yazmak isterse Arap harflerini kullanırdı.

Kimi araştırmacılar, kelime hazinesi olarak ve bazen cümle yapısı açısından bile edebiyat veya devlet dilinden çok farklı olan bu ‘Arap harfli Türkçe’ye Osmanlıca dememeyi tercih edebilir. Ancak böyle metinler özellikle sosyal tarih üzerinde çalışanlar için çok büyük bir önem taşır ve Osmanlıdaki sıradan vatandaşların gündelik hayatlarıyla ilgili konular rağbet gördükçe edebî dil kadar çetrefilli olmasa bile onların dili de öğretilmelidir.

Bu iki dile de Osmanlıca yaftasını yapıştırmayı tercih ettiğimiz zaman modern toplumdilbilimsel bir gözle bakılırsa Osmanlıcanın — neredeyse bütün diller gibi — bir ‘üst lehçe’ye (İngilizce *acrolect*) bir de ‘alt lehçe’ye (İngilizce *basilect*) sahip olduğu söylenebilir. Osmanlıca’yı Modern Türkçe, Fransızca, İngilizce v. b. dillerden farklı kılan en bariz faktör, üst lehçesi ile alt lehçesinin yapılarının arasında anlaşılabilirliği kayda değer bir şekilde zorlaştıracak kadar büyük bir uçurum olmasıdır.

Her halükârda iki türüyle de Osmanlıcaya, sadece esas yapılarına bakılırsa bir Türk dili denilebildiği şüphesiz. Daha spesifik olarak Osmanlıca, Türk dil ailesinin Oğuz dalının Batı koluna mensup olup en belirgin özelliklerini diğer Batı Oğuz Türk dilleri olan Gagauz, Ahıska Türk, Azeri, ve Irak Türkmen dilleriyle paylaşmaktadır.²

Her dil istisnasız zamanla değişir. Bir dilin bir dil ailesine ait olması demek (en azından geleneksel tarihsel dilbilim teorilerine göre) tarihte geri gidildikçe başka bir ya da birkaç dil ile, sonunda belli bir noktaya varınca aslında tek bir dil denilebilecek kadar benzeşmesi demektir.³

Türk dil ailesinin tam yapısının — yani bütün Türk dillerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin — bir sürü detayı halen tartışılmaktadır. Şimdilik günümüzde en çok konuşmacısı olan Türk dilleri ve başlıca eski edebî dillerini öğrenmek yeterlidir. 2. tabloda bulunan edebî Türk dilleri aynı zamanda sık sık referans olarak kullanılan dönemlerinin yanında yazılmıştır.⁴

¹ Böyle yazılan Türkçeye ‘Karamanlıca’ ya da Rumca ibaresiyle Καραμανλίδικα *Karamanlidika* denir.

² Kimi Türk araştırmacılara göre Azerice ve Irak Türkmençesi aslında Orta Oğuz diye adlandırdıkları başka bir koluna mensuptur.

³ Tabii ki bu demek değildir ki dili konuşan kişiler kesinlikle o dilin daha eski şekillerini konuşanların torunlarıdır, zira bir insanı hatta bir toplumu bile ana dili olmayan bir dil benimsemeye teşvik edecek sayısız sosyal faktör olabilir. Bu hadisenin tarihteki örnekleri çoktur. Bir toplumun dilsel unsurları, genetik, ve diğer kültürel unsurlarından nispeten müstakil bir şekilde aktarılabilir.

⁴ Bu tablodaki eski edebî diller, altlarında bulunan yeni dillerin direkt ecdatları olmayabilir, sadece aynı dala ait olan eski edebî varyantlarıdır. Yanında soru işareti (?) olan diller, ait olduğu dalın tartışıldığı dillerdir.

Tablo 2: döneme göre yaygın bilinen edebî Türk dilleri ve ait oldukları dallar

	Oğuz	Kıpçak	Karluk	Sibirya
Eski Türkçe (7. yy — 10. yy)				Göktürkçe (?) Eski Uygurca (?)
Orta Türkçe (10. yy — 14. yy)	Eski Anadolu Türkçesi	Kumanca, Memluk Kıpçakçası	Karahanlıca, Harezmi Türkçesi	Eski Uygurca devam eder
Erken Modern (15. yy — 19. yy)	Osmanlıca, Eski Azeri Türkçesi	Kumanca ve Eski Tatarca devam eder	Çağatayca	
Modern (19. yy'dan itibaren)	Türkçe, Azerice, Türkmençe	Kazakça, Tatarca, Kırgızca (?)	Özbekçe, Uygurca	Yakutça

Yukarıda görüldüğü gibi Osmanlıca, Erken Modern döneme ait olan edebî (Batı) Oğuz Türk dilidir. Aynı dönemde Osmanlı ile zaman zaman irtibatla bulunan Türk dünyasının doğu kısmında edebî dil olarak kullanılan Çağatayca, Osmanlı'da bazı kesimlerce ترکی شرقی *Türkî-yi Şarkî* (yani Doğu Türkçesi) diye bilindiği için İmparatorluğun son yıllarında yaşayan kimi münevverler kendi dillerine ise ترکی غربی *Türkî-yi Garbî* (yani Batı Türkçesi) demeyi uygun görmüşlerdir.⁵

⁵ Meşhur lügatçi Şamseddin Samî bu kullanımı yarı resmî bir hale getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu devrinden önce Anadolu’daki çeşitli devletlerde kullanılan Türk lehçelerine bir bütün olarak Eski Anadolu Türkçesi denir. Bir yazılı edebiyat dili olarak Batı Oğuz Türkçesi’nin geleneksel dönemlendirilmesinde Osmanlı’dan önceki ya da Osmanogulları dışındaki beyliklerce kullanılan yazı diline Eski Anadolu Türkçesi denirken, kimilere göre Osmanogulları Beyliği tarafından veya Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan sonra ama Klasik dönemden önceki yazı dilinin ‘Eski Osmanlı Türkçesi’ diye adlandırılarak Osmanlıcanın üç döneminin en eskisi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bütün bu varyantlar hemen hemen aynı oldukları için yine kimi araştırmacılar hepsine ‘Eski Anadolu Türkçesi’ demeyi tercih ederler.

Tablo 3: yazılı Batı Oğuz Türkçesinin dönemleri

13. yy — 15. yy	Eski Anadolu Türkçesi & ‘Eski Osmanlı Türkçesi’
16. yy — 19. yy	Klasik Osmanlı Türkçesi
19. yy — 20. yy	Yeni Osmanlı Türkçesi

Eski Anadolu Türkçesi denilebilecek lehçeleri ilk kaleme alan Selçuklular, hemen hemen aynı yazı sisteminin faydalandığı Arap veya Fars dillerinden alınan kelimeleri genel olarak asıl dillerindeki yazılışlarıyla yazmaya devam etmiştir. Oysa ki Türkçeden gelen bir kelime ya da ek olduğu zaman bazı yazarlar Türkçedeki (sayıca nispeten fazla olan) seslileri belli etmeyi tercih ederken, bazıları ise Arapçada olduğu gibi bir sürü sesliyi yazmayıp okurun, kendi bilgisine güvenerek o kelimeyi okuma kabiliyetine güvenmiştir.

Zamanla Eski Anadolu Türkçesinde bulunan bazı Türkçe unsurların yazılışları sayıca azalmış olsa da bazıları birden fazla şekilde yazılmaya devam etmiştir. Osmanlılar da bu sistemi benimseyip kendi lehçelerini yazmaya başladıktan sonra bir süre boyunca bu sisteme, dillerinde vuku bulan doğal telaffuz ve yapı değişikliklerini aksederek bazı metinlerde ufak değişiklikler peyda olacaktı. Ancak **Klasik Osmanlı Türkçesi** dönemine gelince bu yazı sistemi artık dilin belli bir idealleştirilmiş haline daha sadık kalarak, ihtiyarî bir kaç imla varyantının yanı sıra ya yöresel ağızlarda bulunan muhafazakar dil unsurları ya da bir yazarın (bilhassa şiirde) kasten metnine dilin daha eski bir halini andıran bir hava katmasından kaynaklanan bazı istisnalar hariç Tanzimat dönemine kadar az çok fiks bir şekilde devam etmiştir.

Tanzimat sonrası Osmanlı Türkçesi, tek bir reform değil de dönemin bazı münevverlerinin genel olarak gündelik dillerini daha yakından yansıtmak amacıyla ortaya koydukları çeşitli değişiklikler sonucu evrime uğramıştır. Aynı zamanda söz varlığı açısından **Yeni Osmanlı Türkçesi**, Fransızca başta olmak üzere Avrupa dillerinden geçen kelime ve ibareleri ile beraber Klasik Osmanlıcadan kayda değer bir uzaklaşma teşkil etmektedir. Bu unsurların yazılışlarının kalemden kaleme değişmesiyle birlikte genellikle Türkçe unsurların imla kurallarına göre yazılmıştır. Yeni Osmanlı Türkçesi’ndeki Arapça ve Farsça unsurları ise, birkaç istisna hariç Klasik Osmanlıca ve Eski Anadolu Türkçesi’nde olduğu gibi asıl dillerinde bulunan imlalarına devam etmiştir.

عثمانلى الفباسى 'Osmānlı Elifbāsi

'Osmānlı elifbāsınıñ tārīhī gelişimi ❖ عثمانلى الفباسنك تاريخى كلشمى

Modern Türk alfabesinin esası, hemen hemen aynı şekilde eski Roma medeniyetinin ilk günlerinden günümüze kadar Klasik Latince başta olmak üzere Latince'den gelen veya gelmeyen bir sürü dil yazmak için kullanılan Latin alfabesidir. Büyük Roma İmparatorluğunun son yıllarında (m.ö. 306 yılından 337 yılına kadar) hükmeden I. (Büyük) Konstantinos, kendisinden önceki üç yüz sene boyunca zaten halkının büyük bir kısmınca benimsenen Hıristiyan dinini kabul edip Hıristiyanlığın fiilen olsa da yeni devlet dini haline gelme sürecini başlatmıştı. Bundan birkaç sene önce (285 yılında) İmparator Diokletianus'un Mediolatum Fermanı'nın neticesinde İmparatorluğ'un Batı ve Doğu diye ikiye ayrılması üzerine Doğu Roma İmparatorluğu yavaş yavaş Rumca'ya geçerken Batı Roma İmparatorluğu, çöküşüne kadar Latin diline devam etmiştir. Batı İmparatorluğun çöküşü ardından ortaya çıkan çeşitli Hıristiyan devletleri ve toplulukları da birkaç yüzyıl boyunca tek resmî yazı dilleri olarak Latince kullanmışlardır. Kendi dillerini yazmaya karar verince hem dinlerine hem de devlet geleneklerine gönderme yaparak Latin alfabesiyle yazmayı uygun görmüşlerdir. Aynı zamanda İngilizce, Fransızca ve sonradan aynı yazı sistemini benimseyen dillerden biri olan Türkçe gibi Latin alfabesinden faydalanan çeşitli diller kendi ses sistemlerinde bulunan ama Latince bulunmayan bazı sesleri ifade edebilmek için mevcut olan harfleri hafif değiştirmiş, yeni harfler ya da harf birleşmeleri de icat etmiş olsalar bile eski Latin alfabesinin esas kaideleri muhafaza edilmiştir.

Osmanlı yazısı ise büyük ihtimalle Farsça versiyonu vasıtasıyla Arap elifbasını esas almaktadır. Arap dili, İslam dinini ilan eden Arap tüccar, aydın ve peygamber Muhammed ibn Abdullah'ın kurduğu ve vefatı sonrasında hükmeden Arap ve diğer Müslüman imparatorluklarında resmî bir statü kazanmıştır. Batı, Kuzey ve Orta Avrupa'daki yerli dillerle Latince arasındaki ilişki bütün detaylarıyla yüzde yüz aynı olmasa bile bazıları kendi yazılı edebiyat geleneklerine sahip oldukları halde bu devletlerin de yerli dilleri ile Arapça arasında olmuştur. Daha büyük sayıda Anadolu topraklarına gelmeden önce Arap İmparatorluğu'nun kuruluşundan tahminen üç yüzyıl sonra doğudan Orta Avrasya'ya göçlerini yoğunlaştıran çeşitli Türk kabileleri, geçtikleri yörelerin dinlerini benimserken Müslümanlaşmış çeşitli İran halklarının çoğunlukta oldukları toplulukların aralarına geçip İslam dinine de kavuşmuşlar. Bir süre boyunca bu İran halkları Arap dilini artık sadece bazı dinî ve ilmî metin dışında yazmayıp çoğu resmî ortamlarda kendi egemen dili olan Farsçayı tekrar uygulamaya başladıkları zaman İslamiyetten önceki eski harflerinden vazgeçip Arap elifbasının, kendi dillerinin bütün seslerini ifade edebilmesi adına hafif değiştirilmiş versiyonunu kullanmışlardır.⁶ Bu yeni edebî Fars dilini aynı yörelerde yaşayan ama gündelik hayatlarında genelde Türk dillerinden konuşan halklar da kabul etmiştir. İşte bu karışık İran-Türk kabilelerinin ekseriyetle Türk dil ailesinin Oğuz dalına ait olan diller konuşan birtakım grubu sonradan Anadolu'ya yerleşecektir.

Yukarıdaki paragrafta belirtildiği gibi Anadolu'ya ilk yerleşen Türk kabilelerinin çoğunun, Türk dil ailesinin Oğuz dalının spesifik olarak Batı grubuna ait olan çeşitli lehçeler konuştukları iddia edilmektedir. Bunlardan bir tanesi de Anadolu'nun ilk büyük Türk devletini kuracak Selçuklu boyudur. Selçuklular Anadolu'ya başlıca olarak Hazar Denizi'nin kuzeyinde kurulan Hazar Hanlığı'ndan göç edip⁷ Anadolu yolunda eskiden beri büyük İran dünyasının kültürüne katılmış Horasan, Kafkas ve İsfahan bölgelerinden geçmiştir. Bundan dolayı Selçuklu devleti de bir süreliğine devlet dili olarak Farsça kullanmıştır. Nitekim Selçuklu devleti kendi Türkçe lehçelerini kağıda koymayı karar kılana kadar Anadolu'da kurulan bütün Türk beylikleri kendi dillerini yazmayıp, yazılı metinleri için Arapça, Farsça, veya nadiren olsa bile Rumca dahi kullanmayı tercih ettikleri bilinmektedir.

Selçuklular kendi lehçelerini Arap elifbasıyla yazmaya başladıktan sonra aynı dönemde Anadolu topraklarının içinde çeşitli devletlere hükmeden diğer Türk beyliklerin birçoğu yavaş yavaş Selçukluların örneğini takip ederek kendi lehçeleriyle de bu şekilde metin yazmaya başlamıştır. Osmanoğulları da bu devletlerden bir tanesidir.

⁶ bkz. Tablo 4

⁷ Her iki taraftan da Müslüman medeniyetiyle sıkı bağları olmasına rağmen Hazar saray ahalisinin resmî dini Yahudilik'tir, Selçuklu ailesi de mevcut olan kaynaklara göre büyük ihtimalle dinen karışık bir aile.

Tablo 4: Arapça-Farsça-Osmanlıca karşılaştırılmalı elifba tablosu

Klasik Arap Elifbası			Klasik Fars Elifbası			Osmanlı Elifbası			
harf	ses	transkripsiyon	harf	ses	transkripsiyon	harf	ses	transkripsiyon	isim
ا	[ʔ], [a:]	'ā	ا	[ʔ], [p]	'ā	ا	→ [ɛ]/[æ], [p]	'ā	'elif
ب	[b]	b	ب	[b]	b	ب	[b]	b	be
ت	[t]	t	پ	[p]	p	پ	[p]	p	pe
ث	[θ]	th/θ	ت	[t]	t	ث	[t]	t	te
ج	[dʒ]/[ʒ]	j	ث	[s]	ṣ	ج	[dʒ]	ṣ	(peltek) ṣe
ح	[ħ]	ḥ	چ	[tʃ]	ch/ç	ح	[tʃ]	ç	cīm
خ	[x]	kh/x	ح	[h]	ḥ	خ	[h]	ḥ	çe
د	[d]	d	خ	[x]	kh/x	د	[d]	d	ḥa
ذ	[ð]	dh/ð	د	[d]	d	ذ	[z]	z	ḥı
ر	[r]	r	ر	[r]	r	ر	[r]	r	dāl
ز	[z]	z	ز	[z]	z	ز	[z]	z	zel
س	[s]	s	ژ	[ʒ]	zh/ž	س	[ʒ]	ʒ	re
ش	[ʃ]	sh/š	س	[s]	s	ش	[s]	s	ze
ص	[sʷ]	ṣ	ش	[ʃ]	sh/š	ص	[ʃ]	ʃ	je
ض	[dʷ]	ḍ	ص	[s]	ṣ	ض	[s]	ṣ	sīn
ط	[tʰ]	tʰ	ض	[z]	z	ط	[d]	d	ṣhīn
ظ	[ðʰ]	ṭʰ	ظ	[t]	t	ظ	[z]	z	ṣād
ع	[ʕ]	'ayn	ع	—	'ayn	ع	—	'	dād
غ	[ɣ]	ghayn	غ	[ɣ], [g]	gh/ğ	غ	[ɣ], [g]	ğ	tı
ف	[f]	f	ف	[f]	f	ف	[f]	f	zı
ق	[q]	q	ق	[q]/[c], [ɣ]	q	ق	[k]/[q]	k	'ay(1)n
ك	[k]	k	ك	[k]	k	ك	[k]	k	gay(1)n
گ	[g]	g	گ	[g]	g	گ	[g]	g	fe
ل	[l]	l	ل	[l]	l	ل	[n]/[ɲ]	ñ	kāf
م	[m]	m	م	[m]	m	م	[m]	m	kāf/kef/kāf-ı arabī(yye)
ن	[n]	n	ن	[n]	n	ن	[n]	n	gāf/gef/kāf-ı fārisī(yye)
ه	[h]	h	ه	[h]	h	ه	[h], [ɛ]/[æ]	h, e	ñef/kāf-ı türki(yye)
و	[w], [u:]	w	و	[w]/[v], [u:], [o:]	w	و	[v], [u], [u:], [y], [o], [œ]	v, u, ü, ü, o, ö	lām
ي	[j], [i:]	y	ي	[j], [i:]	y	ي	[j], [i:], [i], [w], [e]	y, i, ī, i, é	mīm
									nūn
									hā'
									wāw
									yā'
									lām
									mīm
									nūn
									hā'
									wāw
									yā'
									ghayn
									fā'
									qāf
									kāf
									lām
									mīm
									nūn
									hā'
									wāw
									yā'

الفبا نهدر؟ ❖ Elifbā nedir?

Bu kitapta Osmanlı veya Arap yazısından bahsedilirken ‘alfabe’ değil de ‘elifba’ kelimesi kullanılır. Peki, bu terimler nereden geliyor ve aralarındaki fark nedir?

Alfabe kelimesi Türkçeye Fransızcadan gelmiştir. O dilde İngilizcede olduğu gibi *alphabet* diye yazılır ancak Türkçedeki gibi *alfabe* diye okunur. Hem Fransızca hem İngilizcedeki bu kelimeler aslında eski Yunanca ἀλφάβητα *alphabēta* kelimesinden türemiştir. Bu kelime de Yunan alfabesinin ilk iki harfi olan α yani ἄλφα *álpha* ve β yani βῆτα *bēta*’nın derilmesidir.

Elifba kelimesi ise Arapçadan gelmiştir, halbuki Araplar bu günlerde genel olarak kendi yazı sistemlerine ابيجدية *abjadiyya* (ya da Türkçe telaffuzuyla *ebcediyye*) derler. Bu kelime o yazı sisteminin ilk dört harfi olan ا ‘alif’, ب *bā*, ج *jīm* ve د *dāl*’in verdikleri seslerin türemiştir ve artık sonundaki Arapça yapım eki olan *-iyye* olmadan *abjad* (yani *ebced*) şeklinde başka birçok dilde başlıca olarak sessizlerinden oluşup da seslilerini daha az yazan veya hiç yazmayan yazı sistemleri için kullanılan teknik terim olarak bulunabilmektedir. Buna rağmen nedense Osmanlılar görünüşe göre bu kelimeyi tercih etmeyip الفباء *elifbā*’ kelimesini de Yunanca’dan gelen *alfabe* kelimesiyle aynı şekilde kendi yazı sistemlerinin ilk iki harfi olan الف *elif* ve باء *bā*’dan türetmeyi uygun görmüşlerdir. Elifba kelimesi ses olarak aslen Yunanca’dan gelen alfabe kelimesine çok benziyorsa o da iki yazı sistemi — ve dolayısıyla harflerinin adlarının — eski Fenike yazı sisteminden evrildiklerinden dolayıdır.

Yalnız alfabe ve elifba terimleri sadece etimoloji açısından değil de dilbilim ve özellikle yazıbilim alanlarındaki resmî tanımları olarak da birbirinden farklı şekillerde kullanılagelmiştir. Türk Latin alfabesi gibi alfabe denilen yazı sistemlerinde bir dilin hem bütün sessizleri hem de bütün seslileri en az birer harfle yazılır. Orijinal elifba sisteminde ise sessizler yazıldığı halde bir tek **uzun sesliler yazılır, kısa sesliler yazılmaz**. Ayrıca uzun seslileri yazmak için kullanılan harflerin asıl işlevi sessiz belirtmek, yani ی *ye* harfi (Arapça ismiyle *yā*) bazı kelimelerde *ī* okunsa bile asıl okunuşu *y*’dir ve bir sürü kelimedede de o sesle okunabilir.⁸

Tablo 5: Arapça دروس *durūs* ‘dersler’ kelimesi. İlk hecedeki *u* kısa olduğu için yazılmaz; ikinci hecedeki uzun *ū* ise , *wāw* (yani *w*) harfi ile yazılır. (Osmanlıcada bu kelime *dürūs* diye telaffuz edilir.)

دروس

↑ ↑ ↑ ↑

S Ū R D ← (sağdan sola okunur)

(W)

Türkler elifbayı kendi dilleri için adapte ettikleri zaman o dönemin Türkçesinin seslilerinde kısalık/uzunluk fark olmadığı halde kimi yazarlar Arapçada olduğu gibi kendi dillerinde bulunan seslileri daha az yazarlar, ancak bir süre sonra İslamiyetten önceki bazı yazı sistemlerinde olduğu gibi kelimenin gövdesinde bulunan neredeyse bütün seslileri yazmayı uygun görmüşlerdir. Neticede bilhassa Klasik Osmanlıca döneminden itibaren bir tarafta bazı (kısa) seslilerin yazılmadığı Arapça ve Farsça unsurlar, öbür tarafta hemen hemen tüm seslilerin yazıldığı Türkçe unsurlardan ibaret olup **iki ayrı imla kuralı takımı olan karışık bir yazı sistemi** söz konusudur.

Elifba kavram olarak kulağa biraz garip gelse de Antik Akdeniz ve Mezopotamya kültürlerinde elifbaya benzeyen yazı sistemleri alfabetik sistemlere göre çok daha yaygın, hatta Ugarit devletinde kısıtlı bir şekilde Samî dil ailesine giren Ugarit dilini yazmak için kullanılan sistem dışında ilk gerçek alfabeyi Yunanlılar icad

⁸ Çok eski bir yazılı tarihe sahip olan İbrani dilinde hem sessiz hem de sesli olarak okunabilen bu harflere קריאה אמ em qri’a yani ‘okuma anneleri’ denir. Bugün bazı dillerde İbrani geleneğinden ilham alınarak aynı anlama gelen ifadeleri kullanılmaktadır, mesela: Latince *matres lectionis*, Arapça امهات قراة *umahāt qirā’a*. Osmanlıcaya çevirilse امهات قراة *ümehāt-i kıra’a* olur, fakat bildiğimiz kadarıyla Osmanlılar böyle harfler için özel bir ismi kullanmamışlardır.

etmiştir. Bundan dolayı alfabe kelimesi Yunanca'dan, elifba kelimesi ise tarihteki o yazı türünün en yaygın örneğinden faydalanılan Arap dilinden alınmıştır.

‘Oşmānlı elifbāsının temel yapısı عثمانلى الفباسنك تمل ياپيسى

Osmanlı elifbasında toplam 34 tane harf var.⁹ Bu harflerin hepsi aslında sessiz temsil eder,¹⁰ fakat dört tanesi (yani ا *elif*, و *vāv*, ی *ye* ve bazen ه *güzel he*) sesli olarak da okunabilir. Aynı zamanda bu kitaptaki referans tablolarında belirtildiği gibi çoğu metinlerde گ *gef* ve ک *sagır kef* harfleri yazılmayıp ikisinin de yerine ک *kef* harfi kullanılır.

Latin alfabesi soldan sağa, normal üslubunda birbirlerinden ayrı ama çeşitli geleneklerde geliştirilen belli el yazısı üsluplarında bazen bitişik harflerden oluşur. Osmanlı elifbasında — ve genel olarak Arap yazısının yaygın kullanılan bütün versiyonlarında — harfler birbirleriyle bitişmek zorundadır; yani Latin alfabesinin el yazısında bir aynı kelimedeki bulunan harfler nasıl birbirleriyle bitişerek yazılıyorsa Arap elifbasının bütün üsluplarında da bütün harfler mecburen kalem kaldırılmadan bitişik yazılmaktadır. Bitişik yazılan birtakım harfin aynı çizgi veya ‘hatt’a ait olduğu söylenebilir. Bu hat kavramı Arap yazısında o kadar önemli bir rol oynamaktadır ki Arap dilinde حَطَّ *hatt* kelimesi hem çizgi hem de yazı anlamına gelmekte, Osmanlıca gibi birkaç dilde Arapça güzel yazı sanatına da Farsca ibaresiyle حُسن خط *hüsn-i hatt* yani ‘hattın güzelliği’ denmektedir.

Tablo 6: Osmanlı yazısında Türkçe kökenli olan بیتیشیک *bitişik* kelimesinin yapısı. Sağ taraftaki kelimenin oluştuğu harflerin aslı şekilleri; en soldaki kelimenin, harflerinin bitişik yazıldığı tek doğru yazılışıdır. Harfler, hem Osmanlıca harflerin aslı ve bitişik şekillerini eşleştirmenizi, hem de hangi Osmanlıca harfin hangi Latin harfinin muadili olduğunu çözmenizi kolaylaştırmak adına renklendirilmiştir.

بیتیشیک = ك + ی + ش + ی + ت + ی + ب
bitişik K İ (Y) Ş İ (Y) T İ (Y) B

Latin alfabesinde olduğu gibi Arap elifbasında da kelimelerin arasında boşluk olur, yani hat kesilir. El yazısında bazı Latin harflerinin de olduğu gibi Arap harflerinin çoğunun, tek başınaykenki (aslı), hattın başındaki, ortasındaki, ve sonundaki şekilleri birbirlerinden biraz farklı olabilir. Bu sebeple Osmanlıcanın bir harfi öğrenildiği zaman genel olarak **dört farklı şeklinin** ezberlenmesi gerekmektedir.

⁹ Daha sonra öğreneceğiniz gibi işaret ile harfin arasında kalan ه *hemze* sembolü dahil edilirse 35 harf olur.

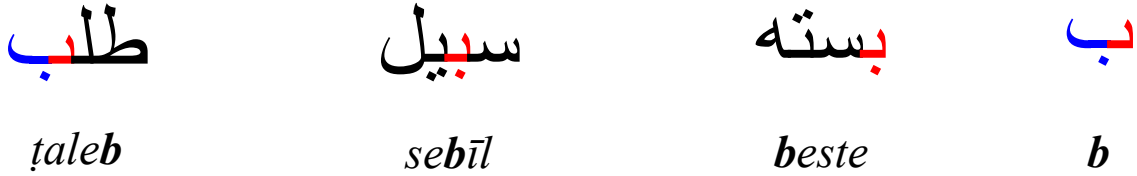
¹⁰ ا *elif* harfinin bile ه *hemze* taşıdığı için böyle olduğu söylenebilir.

Tablo 7: hattı devam ettiren harfler

sondaki	ortadaki	baştaki	aslî	sondaki	ortadaki	baştaki	aslî
ب	ب	ب	ب	ظ	ظ	ظ	ظ
پ	پ	پ	پ	ع	ع	ع	ع
ت	ت	ت	ت	غ	غ	غ	غ
ث	ث	ث	ث	ف	ف	ف	ف
ج	ج	ج	ج	ق	ق	ق	ق
چ	چ	چ	چ	ك	ك	ك	ك
ح	ح	ح	ح	گ (ك)	گ (ك)	گ (ك)	گ (ك)
خ	خ	خ	خ	ڭ (ك)	ڭ (ك)	ڭ (ك)	ڭ (ك)
س	س	س	س	ل	ل	ل	ل
ش	ش	ش	ش	م	م	م	م
ص	ص	ص	ص	ن	ن	ن	ن
ض	ض	ض	ض	ه	ه	ه	ه
ط	ط	ط	ط	ی	ی	ی	ی

Hattı devam ettiren bu harfleri ezberlemenizi kolaylaştıracak başka bir özellikleri, bu harflerin büyük bir kısmının bütün şekillerinin her pozisyonda bulunan bir ana kısma, bir de sadece aslî ve sondaki şekillerinde bulunup diğer bitişik pozisyonlarda düşen bir kuyruğa sahip olmalarıdır.

Tablo 8: Sağdan sola: ب *be* harfi ve o harfin, başında bulunduğu *beste* kelimesi, ortasında bulunduğu *sebîl* kelimesi ve sonunda bulunduğu *ṭaleb* kelimesi. Her birinde ب *be* harfinin en önemli kısmı — yani ‘diş’i ve noktası — kırmızı, kuyruğu ise bulunduğu zamanlarda mavi yazılmıştır. Görüldüğü gibi önemli kısmı harfin bütün pozisyonlarında var iken kuyruğu sadece aslî ve sondaki şekillerinde bulunur.

Yukarıda belirtildiği gibi Arap yazısındaki harflerin çoğu iki taraftan da bitişir. Bununla beraber bir önceki harfle bitişip bir sonraki harfle bitişmeyen harfler de vardır. Bu harfler hattı böler; yani harf yazıldıktan sonra kalem kaldırılır, ufak bir boşluk bırakılır ve aynı kelimeye ait olsa bile bir sonraki harfin baştaki şekliyle devam edilir.

Dikkat edilmelidir ki genelde aynı kelimeye ama farkla hat kesimlerine ait olan birimlerin arasındaki boşluklar, iki farklı kelimenin arasındaki boşluklardan daha kısa olur.

Hattı bölen harflerin, bir sonraki harfle bitişmediklerinden dolayı doğal olarak sadece **ikişer şekli** olur: biri başta da kullanılan aslî şekli (tamamen bağımsız), öbürü ise ortada ve sonda kullanılır.

شوندن شو نندن

şu neden

şundan

Tablo 9: hattı bölen harfler

son/ortadaki	aslı/baştaki
ل	ا
د	د
ذ	ذ
ر	ر
ز	ز
ژ	ژ
و	و

Harfleri öğrenirken birkaç harfin diğer birkaç harften sadece üst ya da altlarına nokta konarak ayırt edilebildiğini farkedersiniz. Aynı temel şekli paylaşan birkaç harf telaffuz açısından birbirlerinden tamamen farklı olabilir, ancak temel şekillerinin aynı olması harflerin ezberlenmesini kolaylaştırır. Mesela ح *ha*, خ *hi*, ج *cīm* ve چ *çe* harflerinin ancak noktalarının sayı ve pozisyonunda farklılaştığı dikkat edilir, temel şekilleri aynıdır.

Tablo 10: Osmanlı elifbasının temel harf şekilleri, altlarında da faydalandıkları harfler. Genelde ک temel şekli, ک *kef* harfinden ayrı yazıldığı az sayıdaki metinlerde گ *gef* harfi için kullanılır.

ا	ب	ح	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ك	ل	م	ن	ه	و	ی
ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ك	ل	م	ن	ه	و	ی
	پ	چ	ذ	ز	ش	ض	ظ	غ			ڭ						
	ت	ح		ژ							(گ)						
	ث	خ															

Bunun tarihteki sebepleri şöyle açıklanabilir: Arap elifbası, ecdatları olan Fenike, Aramî, Süryanî ve Nebatî yazı sistemlerinden evrildikçe harflerinin şekilleri — ekseriyetle harf bitişmelerinin yayılması niha-yetinde — o kadar basitleşmiş birbirilerine benzemeye başlamışlardır. İslamiyetten önceki dönemden kalan Arapça yazıtlarda, aynı İslam devrinin ilk yıllarında yazılan metinlerdeki gibi bu harfleri ayıran noktalar mevcut değildir. İslam dininin, Arapların çoğunlukta olmadıkları coğrafyalara yayılmasını sağlayan Arap İmparatorluğu'nun fetihleri ile beraber bilhassa yeni Araplaşmış ya da Araplaşmayı Müsülmanlaşmış olanların Kuran'ı doğru okumalarını kolaylaştırmak hedefiyle Süryanîceden ilham alarak yavaş yavaş bugün kullanılan noktalama sistemini icad etmişlerdir.

Bu kitapçığın ilk sayfasında bulunan Tablo 1 Osmanlı elifbasının bütün harflerini modern Türkçedeki tahmini karşılıklarıyla beraber göstermektedir.

عثمانلیجه حرفلر ناصل اوقونور؟ ﴿﴾ 'Osmanlıca harfler nasıl okunur?'

Bu günlerde Türkiye Cumhuriyeti'nde Osmanlıca okunurken genel olarak standart İstanbul Türkçesi telaffuzu ya da öğrenme ortamına göre bulunulan herhangi bir yörenin Türkçe telaffuzu kullanılır. Fakat bu demek değildir ki Osmanlıcanın 'doğru okunuşu' böyledir. Her dil zamanla değişir ve Osmanlı yazısı incelendikçe Batı Oğuz Türk boylarının, kendi dillerini ilk Arap harfleriyle yazmaya başladıkları döneme

ait olan Eski Anadolu Türkçesinin telaffuzunun kesinlikle bugünkü İstanbul şivesinden çok farklı olduğu belli olur. Mesela ٱ *sağır kef* harfi bu günlerde İstanbul şivesinde düz *n* sesiyle okunsa bile Osmanlıcada bulunduğu ek ve kelimeler, Anadolu ve Kıbrıs'ta konuşulan birçok şivenin yanısıra diğer Türkî dillerde de *ng* sesine çalan bir telaffuzla okunmaktadır. Anlaşılan Osmanlı elifbası ilk oluşturulduğu zaman herhalde Ana Türkçeye dayanan bu ses standart dilde de korunmuştur. Sonradan standart dilden düşmüş olduğu halde de Osmanlıcanın son haline bile miras olarak devam etmektedir.

Tabii ki Osmanlıcanın her döneminde, elifbasının yapısından tahmin edilebildiğimiz en eski telaffuzla telaffuz edilmemiştir. Osmanlıca yazarlar da günümüz Türkçe yazarlar gibi yaşadıkları dönem, yöre ve ortamlara göre kendi dillerini farklı farklı şekillerde telaffuz etmiştir. Aynı zamanda başlangıcı radyo, telefon veya televizyonu olmayan bir döneme dayanan bir dil olarak Osmanlıca'yı, en eski — ve dolayısıyla en muhafazakar — şekliyle yazmak, İmparatorluk yayıldıkça birbirlerinden uzak coğrafyalarda yaşamaları neticesinde şiveleri de birbirlerinden çok farklı olan insanların anlaşmalarını kolaylaştırmıştır. Bu açıdan Osmanlıcanın genel imla durumunun Fransızca ya da İngilizce'ninkine benzediği söylenebilir, yani telaffuzu zamanla evrilmiş olmasına rağmen imlası dilin daha eski bir versiyonunu yansıtmaktadır.

Şimdilik tarihî sesbilim üzerinde çalışmadığımız sürece Osmanlıca'yı kendi normal Türkçe telaffuzunuzla okumanız yeterlidir. Ancak harflerin eski ya da Arapça veya Farsçadaki telaffuzlarıyla ilgili birkaç önemli niteliğini öğrenmeniz, Osmanlıca imlasının genel karışıklığını anlamanıza yardım edebilir.

Bundan sonraki sayfalarda harflerin tarihleri, çeşitli dillerdeki telaffuzları ve bugünkü okunuşları kısaca açıklanmaktadır. Her açıklamanın ardındaki alıştırmalarda bulunan siyah hat ana hat, bütün harflerin ortalandığı hattır. Diğer hatlar sadece harflerin ölçülü bir şekilde yazılması için verilmiştir. **Sağdan başlayarak yazın!**

ا elif

ا elif harfi Arapçada aslında tek başına sessiz olamayıp normalde ya ۛ hemze ya da ۛ medd işaretlerinden bir tanesini taşıması gerekir ancak bu işaretler bazen yazılmaz ve varlıklarının ortam ve ezbere dayanılarak tahmin edilmesi gerekir. Üst ya da altında ۛ hemze var iken — yani ا ya da ۛ — ses tellerinin anî kapanmasından ibaret olan bir sessiz olarak okunur. Bu ses ve yazılışlar ۛ hemze ile ilgili bölümde daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Sesli olarak okunduğu yerlerde ا elif uzun ā sesini verir. Üstünde ۛ medd'i olan ا elif — yani ۛ meddli elif — Arapçada ilki ۛ hemze, ikincisi uzun ā olmak üzere çifte elif yerinde kullanılır, yani ses tellerinin kapanışı ve ardındaki uzun ā. Nadiren kelime ortasında yer alabilse bile ۛ meddli elif Arapçada ekseriyetle kelime başında bulunur, zira o dilde hiçbir kelime sesliyle başlamaz. Türkçede başında sesliyle telaffuz ettiğimiz Arapça kökenli kelimelerin çoğunun başında aslında Türkçede ayrı bir ses olarak tanınmayan bu ses tellerinin kapanma sesi vardır.

Farsçadan gelen kelimelerde ا elif kelime başında herhangi bir sesliden önce gelmelidir. Bu kural başında ۛ hemze taşıyan ا elif ile telaffuz edilen Arapça kökenli kelimelerden esinlenmiştir. Benzeri şekilde ۛ meddli elif Farsça kelime başında uzun ā sesini verir. Bu ses başka pozisyonlarda düz ا elif ile yazılır.

Türkçe kelimelerde ا elif Farsçada kullanıldığı gibi kullanılır, fakat Türkçede uzun sesli olmadığı için ۛ meddli elif kelime başında uzun ā değil de normal kısa a sesini verir.

✻ Alıştırma: İlk harf temrînleri — elif

✻ آیشدرمه: ايلك حرف تمرينلى - ا

Lütfen ا elif'in çeşitli şekillerini tekrar edin. Dikkat: ا elif sadece sağdan bitişen harflerden biridir!

Handwriting practice lines for the letter 'elif'. Each line consists of a top green line, a middle black line, and a bottom green line. The first four lines show the letter 'ا' (elif) written in a simple, vertical style. The first three lines show the letter written in grey, and the fourth line shows it written in red. The next four lines show the letter 'ا' written in a more complex, stylized style with a horizontal base. The first three lines show the letter written in grey, and the fourth line shows it written in red.

ب be

ب be harfi her yerde Türkçedeki b gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — be

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ب

Lütfen ب be harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

ب ب ب ب

پ pe

پ pe harfi her yerde Türkçedeki p gibi okunur. Arapça kelimelerde p sesi (ve dolayısıyla پ pe harfi) yoktur. Bu harf Farsça için icad edilip kendi kelimelerinde de p sesi olan Türkçeye geçmiştir.

✻ Alışdırma: İlk harf temrînleri — pe

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - پ

Lütfen پ pe harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

ت te

ت te harfi her yerde Türkçedeki t gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — te

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ت

Lütfen ت te harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ت ت ت ت

ث *peltek se*

ث *peltek se* harfi her yerde Türkçedeki *s* gibi okunur. ث *peltek se* harfi sadece Arapça kökenli kelimelerde bulunur. Arapçadaki asıl telaffuzu dili dişlerinin arasına sıkıştırarak, İngilizce *thing* kelimesindeki *th* gibidir. Osmanlıca ve sonra Türkçeye geçince telaffuzu düz *s* sesine dönüşmüştür.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — *peltek se*

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ث

Lütfen ث *peltek se* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ث ث ث ث

ج cīm

ج cīm harfı her yerde Türkçedeki c gibi okunur. Üç dilde de bulunmakta ama Türkçenin ses yapısından dolayı Türkçe kökenli kelimelerin başında bulunmamaktadır.

✿ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — cīm

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ج

Lütfen ج cīm harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

ج ج ج ج

چ çe

چ çe harfi her yerde Türkçedeki ç gibi okunur. Arapça kelimelerde ç sesi (ve dolayısıyla چ çe harfi) yoktur. Bu harf Farsça için icad edilip kendi kelimelerinde de ç sesi olan Türkçeye geçmiştir.

✻ Alışdırma: İlk harf temrînleri — çe

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - چ

Lütfen چ çe harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

چ چ چ چ

ح ha

ح ha harfi her yerde Türkçedeki *h* gibi okunur. ح ha harfi sadece Arapça kökenli kelimelerde bulunur. Arapçadaki asıl telaffuzu gözlük silinirken önce camın nemlenmesi için üstüne üflenmişçesine boğazın en alttaki bölgesinden çıkarılan bir *h* sesi gibidir. Osmanlıca ve sonra Türkçeye geçince telaffuzu düz *h* sesine dönüşmüştür.

✻ Alıştırma: İlk harf temrînleri — ha

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ح

Lütfen ح ha harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ح ح ح ح

ھ

ھ harfi her yerde Türkçedeki *h* gibi okunur. ھ harfi her üç dilden gelen kelimelerde bulunur ancak Türkçede pek nadir. Asıl telaffuzu Kürtçe ve Azerice'de *x* harfi ile yazılan, dilin arka kısmı damağın arkasına dayandırılıp çıkarılan sestir. Bu ses hala Anadolu'nun birçok yerinde mevcuttur. Almanca *Achtung* kelimesindeki *ch* gibidir.

✿ Alışdırma: İlk harf temrînleri — ھ

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ھ

Lütfen ھ harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

ھ ھ ھ ھ

د dāl

د dāl harfi her yerde Türkçedeki *d* gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — dāl

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - د

Lütfen د dāl harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

د د د د

د د د د

د د د د

د د د د

د د د د

د د د د

د د د د

د د د د

ذ *zel*

ذ *zel* harfi neredeyse her yerde Türkçedeki *z* gibi okunur. Yaygın olan tek istisna, günümüz Türkçesinde *d* olarak okunduğu کاغذ *kāğid* kelimesi — ki bu kelime bile bazen son dönemde کاغذ yazılır. ذ *zel* harfi aslında sadece Arapçada bulunan bir ses temsil eder ama çeşitli sebeplerle çok az sayıda Farsça kelimedede yer alabilir. Arapçadaki asıl telaffuzu İngilizce *this* kelimesindeki *th* gibidir.

✽ Alıştırma: İlk harf temrînleri — *zel*

✽ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ذ

Lütfen ذ *zel* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ذ ذ ذ ذ

ر *re*

ر *re* harfi her yerde Türkçedeki *r* gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — re

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ر

Lütfen ر *re* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ر ر ر ر

ز *ze*

ز *ze* harfi her yerde Türkçedeki z gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — ze

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ز

Lütfen ز *ze* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

ز ز ز ز

je

je harfi her yerde Türkçedeki j gibi okunur. Sadece nispeten az sayıda Farsça kelimelerde bulunur, Arapça veya Türkçe kelimelerde yoktur. Aynı zamanda son dönemde Fransızca'dan alınan bir sürü kelime de yer alır.

Alıştırma: İlk harf temrînleri — je

آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ژ

Lütfen je harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

je je je je

je je je je

je je je je

je je je je

je je je je

je je je je

je je je je

je je je je

س sīn

س sīn harfi her yerde Türkçedeki s gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — sīn

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - س

Lütfen س sīn harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

س س س س

س س س س

س س س س

س س س س

س س س س

س س س س

س س س س

س س س س

ش *šīn*

ش *šīn* harfi her yerde Türkçedeki ş gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alıştırma: İlk harf temrīnleri — *šīn*

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ش

Lütfen ش *šīn* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ش ش ش ش

ص şād

ص şād harfi her yerde Türkçedeki s gibi okunur. Arapçadaki 'vurgulu' sessizlerden bir tanesi, düz s sesi telaffuz edilirken boğazın kasılmasıyla çıkarılan bir sestir. Bu ses Türkçede olmamasına rağmen ص şād harfi yine de özellikle Türkçe kökenli bir kelimenin başında s sesinin ardındaki seslinin kalın olduğunu göstermek için kullanılır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — şād

✻ آیشدرمه: ایلک حرف تمرینلری - ص

Lütfen ص şād harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ص ص ص ص

ض *dād*

ض *dād* harfı çoğunlukla *d*, bazen ise *z* gibi okunur. Arapçadaki 'vurgulu' sessizlerden bir tanesi, düz *d* sesi telaffuz edilirken boğazın kasılmasıyla çıkarılan bir sestir. Sadece Arapça kökenli kelimelerde kullanılır.

✻ Alıştırma: İlk harf temrînleri — *dād*

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ض

Lütfen ض *dād* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ض ض ض ض

ط tı

ط tı harfi her yerde Türkçedeki t gibi okunur. Arapçadaki 'vurgulu' sessizlerden bir tanesi, düz t sesi telaffuz edilirken boğazın kasılmasıyla çıkarılan bir sestir. Bu ses Türkçede olmamasına rağmen ط tı harfi yine de özellikle Türkçe kökenli bir kelimenin başında t sesinin ardındaki seslinin kalın olduğunu göstermek için kullanılır. Aynı zamanda ekseriyetle kelimenin başında ama çok nadiren son veya or ortasında da bu kalın t sesi İstanbul şivesinde kalın d sesine dönüşmüş olduğundan dolayı ط tı harfi kalın d olarak da okunabilir.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — tı

✿ آیشدرمه: ایلک حرف تمرینلری - ط

Lütfen ط tı harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ط ط ط ط

ط ط ط ط

ط ط ط ط

ط ط ط ط

ط ط ط ط

ط ط ط ط

ط ط ط ط

b b b b

ظ زى

ظ زى harfi her yerde Türkçedeki z gibi okunur. Arapçadaki 'vurgulu' sessizlerden bir tanesi, aslında ز zel harfine ait olan ses telaffuz edilirken boğazın kasılmasıyla çıkarılan bir sestir. Sadece Arapça kökenli kelimelerde kullanılır.

✿ Alışdırma: İlk harf temrînleri — زى

✿ آیشدرمه: ايلك حرف تمرينلى - ظ

Lütfen ظ زى harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ظ ظ ظ ظ

ع 'ayn

ع 'ayn harfi telaffuz edilmez. Arapçada boğazın boğulurmuşçasına kasılmasıyla çıkarılan bir sestir. Sadece Arapça kökenli kelimelerde kullanılır. Aynı zamanda içinde bulunduğu modern Türkçe kelimelerde telaffuz edilmediği halde sonunda bulunduğu bir hecenin uzatılmasına da, kendi etrafındaki seslerin kalınlaşmasına da sebep olabilir.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — 'ayn

✿ آیشدرمه: ايلك حرف تمرينلى - ع

Lütfen ع 'ayn harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

ع ع ع ع

غ ğayn

غ ğayn harfi kelimenin başında kalın g sesi, sonunda veya ortasında ise ya kalın g ya da kalın ğ sesi gibi telaffuz edilir. Çok nadiren uzun ĩ sesinden sonra inceler. غ ğayn harfi üç dilde de bulunmaktadır. Asıl telaffuzu her üç dilde Almanca *rott* kelimesindeki *r* sesi gibi köpek homurtusuna benzeyen bir ses, ancak İstanbul şivesinde hemen hemen hiç telaffuz edilmeyecek kadar hafiflenmiştir. Bu ses hala Anadolu'nun birçok yerinde mevcuttur. Kürtçe resmî uluslararası yazısında *ḡ* harfi ile yazılan sestir.

✿ Alışdırma: İlk harf temrînleri — ğayn

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - غ

Lütfen غ ğayn harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

غ غ غ غ

fe

fe harfi her yerde Türkçedeki *f* gibi okunur. Normalde sadece Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde yer alan bu ses Türkçe kökenli tek bir kelimedede bulunur: اوفكه *öfke*. Bu kelimedeki *f* sesi de aslen *p*'den evrilmiştir.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — fe

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ف

Lütfen fe harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ف ف ف ف

ق k̄āf

ق k̄āf harfî neredeyse her yerde Türkçedeki kalın *k* gibi okunur, ancak Türkçe olmayan kelimelerdeki uzun *ī* sesinden önce veya sonra inceler. Üç dilde de bulunmaktadır. Klasik Arapçada bu ses her pozisyonda aslında hem başka birçok Türkî dilde hemde Anadolu'nun bir sürü ağzında bulunan kalın *k* sesinden biraz daha vurgulu olur. Klasik Farsçadaki telaffuzu da buna benzer.¹¹ Anlaşılan eskiden Türkçenin her şivesinde de telaffuzu öyle olmuştur. Kürtçe ve Azerice'de *q* ile yazılan sestir.

❁ Alışdırma: İlk harf temrînleri — k̄āf

❁ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ق

Lütfen ق k̄āf harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ق ق ق ق

ق ق ق ق

ق ق ق ق

ق ق ق ق

ق ق ق ق

ق ق ق ق

ق ق ق ق

¹¹ Arapça ve Farsçada ق k̄āf harfinin telaffuzu yöreden yöreye en çok değişen seslerden bir tanesidir.

ك kef

ك kef harfi neredeyse her yerde Türkçedeki ince k gibi okunur, ancak Türkçe olmayan kelimelerde içinde kalın seslisi olan bir hecenin sonunda kalınlaşabilir. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrînleri — kef

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ك

Lütfen ك kef harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

ك ك ك ك

گ gef

گ *gef* harfi kelimenin başında ince g sesi, sonunda veya ortasında ise ya ince g, y'ye çalan bir sesle okunan ince ğ sesi gibi telaffuz edilir. Az sayıda Türkçe kelimedede ö veya ü'den sonra v sesine dönüşmüştür. Çok nadiren Türkçe olmayan kelimelerde kalın sessizden sonra kalınlaşabilir. گ *gef* harfi sadece Farsça ve Türkçe kelimelerde bulunmaktadır, zira Klasik Arapçada g sesi yoktur.¹² **Unutmayın ki bu harf yerine çoğu metinlerde ک *kef* harfi yazılır;** گ *gef* gibi olması gerektiği bağlamdan anlaşılır.

❁ Alışdırma: İlk harf temrînleri — gef

❁ آیشدرمه: ایلک حرف تمرینلری - گ

Lütfen گ *gef* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

گ گ گ گ

گ گ گ گ

گ گ گ گ

گ گ گ گ

گ گ گ گ

گ گ گ گ

گ گ گ گ

¹² Daha doğrusu Klasik Arapçanın modern standart telaffuzunda yoktur. Başta Mısır şivesi olmak üzere birkaç modern ağızda ج *cīm* harfi g diye telaffuz edilir. Kimi araştırmacılara göre bu harfin asıl sesi de öyledir.

ڭ *sağır kef*

ڭ *sağır kef* harfi günümüz İstanbul telaffuzuyla düz *n* ile okunduğu halde asıl telaffuzu sonunda belirgin bir *g* sesi olmayan İngilizce *wing* kelimesindeki *ng* gibidir. Bu ses Türkiye Türkçesi'nin batı şivelerinden başka neredeyse bütün Türkî dillerde düz *n*'den apayrı bir ses birimi olarak bulunmaktadır. Bu ses muhtemelen Ana Türkçeye dayanır, Tokat, Antakya, Kıbrıs gibi yerlerde konuşulan Türkçe şivelerinde de devam eder. İstanbul şivesinde tamamen ن *nūn* harfiyle yazılan düz *n* sesiyle birleşmiş. **Unutmayın ki bu harf yerine çoğu metinlerde ك *kef* harfi yazılır;** ڭ *sağır kef* gibi olması gerektiği bağlamdan anlaşılır.

✻ Alıştırma: İlk harf temrînleri — sağır kef

✻ آیشدرمه: ایلک حرف تمرینلری - ڭ

Lütfen ڭ *sağır kef* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ڭ ڭ ڭ ڭ

ل *lām*

ل *lām* harfi her yerde Türkçedeki *l* gibi okunur, ancak unutulmamalıdır ki Türkçe kökenli kelimelerde etrafındaki seslere göre kalın veya ince olabilir iken Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde her zaman ince telaffuz edilir.¹³

آلیشدیرمه: İlk harf temrīnleri — *lām*

آلیشدیرمه: ایلك حرف تمرینلری - ل

Lütfen ل *lām* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

ل ل ل ل ل

¹³ Bu kuralın tek istisnası Arapça kökenli الله *Allāh* kelimesidir.

م mīm

م mīm harfi her yerde Türkçedeki *m* gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alışdırma: İlk harf temrīnleri — mīm

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - م

Lütfen م mīm harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

م م م م

م م م م

م م م م

م م م م

م م م م

م م م م

م م م م

م م م م

ن nūn

ن nūn harfi her yerde Türkçedeki *n* gibi okunur. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alıştırma: İlk harf temrīnleri — nūn

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ن

Lütfen ن nūn harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

ن ن ن ن

و vāv

, vāv harfi sessiz iken v gibi okunur, Arapçadaki telaffuzu İngilizce w gibi, Farsçada ise şiveden şiveye bu iki ses arasında değişmektedir. Aynı zamanda yuvarlak herhangi bir sesli de temsil edebilir. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde uzun ū sesi olarak okunur, ki bu Arapçadaki asıl fonksiyonlarından biridir. Türkçenin dört yuvarlak seslisinden — u, ü, o, ö — hepsi de genellikle , vāv ile yazılır. Bütün bu telaffuzlarıyla , vāv harfi üç dilde de bulunmaktadır.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — vāv

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - و

Lütfen , vāv harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

و و و و

و و و و

و و و و

و و و و

و و و و

و و و و

و و و و

و و و و

◦ güzel he

◦ *güzel he* harfi neredeyse her yerde Türkçedeki *h* gibi okunur. Aynı zamanda kelime sonunda hemen hemen her kelimedede *e* ya da kalın ortamlarda *a* sesini verir. Üç dilde de bulunmaktadır.

✻ Alıştırma: İlk harf temrînleri — güzel he

✻ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ه

Lütfen ◦ *güzel he* harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ه ه ه ه

ye ي

ي ye harfi sessiz iken y gibi okunur, Arapça ve Farsçadaki telaffuzu da öyledir. Aynı zamanda ı, i ve ĩ seslilerini de temsil edebilir. Arapça kökenli kelimelerde uzun ĩ sesi olarak okunur; Farsça kelimelerin çoğunda da öyle ancak birkaç tanesinde e gibi okunur. Türkçe kökenli kelimelerde ı ve ya i sesini verebilir. Çok az sayıda Türkçe kökenli kelimenin sadece ilk hecelerinde artık mevcut olmayan ince é sesi de ي ye ile yazılmıştır. Bu ses modern Türkçede genel olarak normal e sesiyle yazılsa bile asıl telaffuzu i'ye çalan bir e sesidir. Kürtçe'deki ê, Almanca *Lehrer* kelimesindeki *eh*, Fransızca *santé* kelimesindeki é gibidir.

✿ Alıştırma: İlk harf temrînleri — ye

✿ آیشدرمه: ایلك حرف تمرینلری - ي

Lütfen ي ye harfinin çeşitli şekillerini tekrar edin.

ی ی ی ی

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

پ پ پ پ

ی ی ی ی

ی ی ی ی

Dikkat edin: Türkçe Latin alfabesiyle yazılan bir kelimenin harflerinin Osmanlı elifbasında birebir karşılıkları olmaz! Yani bir insan, Türkçede yazmayı bildiği herhangi bir kelimeyi tabloya bakarak doğru Osmanlıca imlasını çıkaramaz.

Bu hadisenin birkaç sebebi var ki bunlardan birkaç tanesi de elifbanın esasının Arapçaya göre gelişmiş olmasıdır. İlk olarak, Arapça ve Farsçadan gelen kelimeler tek bir istisnayla Türkçeye göre değil de asıl dillerindeki telaffuzlarına göre yazılır. Yukarıda öğrenildiği gibi Arapçada ancak uzun sesliler yazılır, kısa sesliler genelde yazılmaz. (Bu kuralın birkaç değişikliğiyle Farsça için de geçerli olduğu söylenebilir.) Onun için telaffuzda — ve bundan dolayı Türkçe Latin alfabesinde — bulunan bazı sesliler Osmanlıcada yazılmayacaktır. Aynı zamanda ilerleyen bölümlerde öğrenileceği gibi Arapça kelimelerde Arapçaya mahsus olup da Türkçede bulunmayan sesler Osmanlıcaya geçtikten sonra Türkler telaffuz etmekte zorlandıklarından dolayı bazen bir okunuş bazen başka bir okunuşa sahip olur.

Önemli bir sebebi daha, Türkçenin kendi telaffuzunun Osmanlı elifbasının ilk ortaya çıkışından bu yana kadar değişmiş olmasıdır. Başka bir deyişle Osmanlı elifbasında bulunan birkaç harf artık standart İstanbul Türkçesinde kullanılmayan sesler temsil etmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi bu günlerde Türkiye’de Osmanlıca okuyan bir insan genel olarak günümüz Türkçesini konuşurken kullandığı telaffuzla okur. Oysa ki Osmanlıca çoğu diller gibi hiçbir zaman tek bir telaffuza sahip olmamış, dönemsel, yöresel ve ictimai unsurlara göre değişmiştir. Ayrıca, Osmanlıcanın temel imla kaideleri Klasik döneme kadar nispeten standart bir hale gelmiştir. Yazı sistemi dilin daha eski bir dönemine dayandığından dolayı herhangi bir metnin yazarının telaffuzunu genelde ancak standard bir kalıbı olmayan Türkçe, Moğolca, Ermenice v.b. dillerden gelen kelimeleri nasıl yazmayı tercih ettiklerinde belli eder.

Osmanlıcada Arapça veya Farsçadan gelen kelimelerin Türkçe telaffuzlarına göre değil de asıl dillerindeki gibi yazıldıklarını hatırlarsınız. Türkçenin ses yapısı Arapça ve Farsçanınkinden çok farklıdır; mantıklı bir şekilde ilerleyen bölümlerde öğrenileceği gibi Türkçe (ve Avrupa dillerinden gelen) kelimelerde uygulanan imla kuralları da Arapça ve Farsça kelimelerdenkinden farklıdır. Bundan dolayı **Osmanlıca bir kelime okumaya veya yazmaya çalışırken hangi dilden geldiğini bilmek hayli önemlidir!** Bir kelimenin etimolojisini o kelimeye bakarak tahmin etmeyi de bu derste öğreneceksiniz.

Arapça/Farsça ve Türkçe imla kurallarını öğrenmeden önce, bundan önceki bölümlerde bahsedildiği gibi bu iki kuralı aklınızda tutmanızda fayda var:

1. **Bazı sesliler yazılmaz, tahmin edilmelidir.** Bu özellikle Arapça veya Farsçadan gelen kelimeler için geçerlidir. Aynı zamanda Arapça ya da Farsçadan gelen belli bir takım gramer ekinden biri olmadığı sürece bir kelimenin sonunda sesli varsa mutlaka harfle yazılacaktır. Başki bir deyişle, kelimenin sonunda *elif*, *vāv*, *ye* veya *güzel he* yoksa sonunda sesli yoktur!
2. **Bazı sessiz harfler sesli olarak da okunabilir.** Detaylı kullanılışlarını ileriki bölümlerde öğreneceksiniz ama şimdilik bu harfler aşağıdaki gibidir: ¹⁴

Tablo 11: sesli olarak okunabilen harfler

harf	sessiz okunuşu	sesli okunuşları	isim
ا	(ses tellerinin kapanması) ¹⁵	e, ¹⁶ a, ā	elif
و	v	ü, u, ū, ö, o	vāv
ی	y	î, î, i, e	ye
ه	h	e, a ¹⁷	(güzel) he

¹⁴ Bu tabloda olduğu gibi bir metinde harflere gönderme yapılırken genelde aslî şekli kullanılır.

¹⁵ Bu ses Türkçede var ama dilin resmî ses sisteminin bir parçası olarak düşünülmemektedir. Arapçada başka herhangi bir sessiz gibi davranılan *hemze* sesidir. Hemze ile ilgili bir bölüm okuyacaksınız.

¹⁶ ا harfî sadece kelimenin başında e olarak okunur!

¹⁷ Klasik Osmanlıcada ه sadece kelimenin sonunda sesli olarak okunabilir.

Bazı harfler birden fazla okunuşa sahip oldukları için, ilk okumaya başladığınız zaman bir kelimenin mümkün olan bütün harflerini aynı anda aklınızda tutmak zor gelebilir. Bunun için bazen az belinen eski Orta Doğu dillerini incelerken kullandığımız bir yöntem, Osmanlıca'yı ilk öğrenmeye çalıştığımız zaman kelime okurken harfleri doğru yorumlamanıza yardım etmek amacıyla uygulanabilir.

Bu yöntemde önce okuduğunuz bir kelimenin harflerini ayrırlıp bir tablonun ilk satırına yerleştirilir, sonra altlarındaki boşluklara harflerin olası bütün okunuşları yazılır. Önünüzde daha net bir şekilde sergilenen bütün bu imkanları hesaba katıp kafanızda yazıda **eksik olabilecek kısa seslileri ekleyerek** artık kelimeleri daha rahat bir şekilde okumanızı sağlayabilirsiniz. **Dikkat edin: Bazı kelimelerde birden fazla okunuş mümkün olabilir!**

Örneği takip ederek aşağıdaki kelimeleri okumaya çalışın. **Sağdan başlamayı unutmayın!**

ör.

كوكول				
ل	و	ك	و	ك
l	v	k	v	k
	o	g	o	g
	u	ğ	u	ğ
	ö	n	ö	n
	ü		ü	

_____ gönül

1.

رساله				

_____

2.

طوغمق				

_____

3.

انترسان						

_____

كولدرمك

4.

اوطورمق

5.

غمزه

6.

پيشيرير

7.

تنجره

8.

بورنوز

9.

‘Osmānlıca bir kelime nasıl yazılır? عثمانلیجه بر کلمه ناصل یازیلیر؟’

Dikkat: Daha önce bahsedildiği gibi Osmanlı yazısında farklı dillerden gelen kelimeler etimolojilerine göre farklı imla kaidelerine tabidir. **Bir kelimenin Türkçe Latin alfabesiyle nasıl yazıldığını bilmeniz, Osmanlı elifbasında nasıl yazıldığını bildiğiniz manasına gelmez!** Herhangi bir kelime doğru yazabilmek için önce etimolojisi — yani hangi dilden geldiği ve o dilde nasıl telaffuz edildiği —’ni ezberlemiş olmak, yoksa sözlüğe bakmak lazımdır.

Bundan sonraki bölümlerin ana maksadı Osmanlıcanın çeşitli parçalarının sadece yazılışları değil de neden öyle yazıldıklarını açıklamaktır. Amaç, kuralları kural olarak öğrenmekten ziyade kuralların arkasında duran sebeplerini anlamaktır. Böylece okur veya yazarken öğreneceğiniz yeni şeylere daha çabuk alışacaksınız.

Osmanlıca’yı doğru ve hızlı bir şekilde okuyabilmeniz için ne yazık ki elifba tablosunu ezberlemek kafi değildir. Çeşitli dillerden gelen kelimelerin bazı sesleri İstanbul Türkçesinde benimsendikçe o sesleri temsil eden ve asıl dillerinden kalma olan imla unsurları devam etmelerine rağmen ya telaffuz açısından başka harflerle birleşmiş ya da tamamen telaffuzdan düşmüştür. Dolayısıyla Osmanlıca kelimelerin imlalarını öğrenmenin en verimli yöntemi yazmaktır. Bir kelimeyi yazdıkça, telaffuz edilmedikleri halde yazılmaları şart olan unsurlarını daha kolay hatırlarsınız.

Bundan önceki sayfalarda bulunan alıştırmalarda harflerin bitişik şekillerini teker teker yazmışsınızdır; artık bu harfleri birbirlerine bitiştirerek kelime yazmaya hazırsınızdır!

İlk Osmanlıca kelimelerinizi yazarken bu adımları izlemenizde fayda var:

1. Kaleminizi **sayfanın sağ üst tarafına** yerleştirerek başlayın.
2. Yazacağımız kelimenin ilk harfinin **baştaki şeklinin** gövdesi — yani temel şekli —’ni çizin. **Kelimenin herhangi bir harfinde nokta varsa bütün kelime tamamlandıktan sonra konulacaktır.**

*Bir sonraki harfle **bitişen**
harflerden ise...*

*Bir sonraki harfle **bitişmeyen**
harflerden ise...*

3. Kaleminizi **kaldırmadan** tekrar ana hatta getirin.¹⁸

3. Kaleminizi kaldırın. Ufak bir boşluk bırakarak bir sonraki harfin baştaki şekliyle yazmaya devam edin.

4. Yine kalemi kaldırmadan bir sonraki harfin **ortadaki şekliyle** yazmaya devam edin. (Bir sonraki harf bitişmeyen harflerden ise ortadaki şekli sondaki şekliyle aynı olur.)

4. Ufak bir boşluk bırakarak bir sonraki harfin baştaki şekliyle yazmaya devam edin.

5. Son harfe kadar 2, 3 ve 4. adımları sırayla tekrar edin.
6. Kelimenin son harfine varınca **sondaki şeklini** çizip kaleminizi kaldırın.
7. Noktası olan harflerin **noktalarını** yine sağdan başlayarak çizin.

¹⁸ Çizgili kağıt kullanıyorsanız ana hat olarak kağıttaki çizgileri kullanabilirsiniz.

❁ Alışdırma: İlk kelime temrînleri

❁ آیشدرمه: ایلك كلمه تمرینلری

Aşağıdaki kelimeleri tekrar edin. Her kelime temrinin üstünde bulunan harflere dikkat edin; bunlar, o kelimelerin oluştuğu harflerin bitişmeyen — yani tek başınaykenki — halleridir. Hattın bölündüğü kelimelerde neden bölündüğünü anlamınızı kolaylaştırmak adına hattı bölen harfler **turuncu**dur. Unutmayın ki hattı bölen harf kelimenin sonunda bulunursa bir hattı bölebileceği belli olmaz, zira son ve ortadaki şekilleri aynı olur

1. bil

← be + ی ye + ل lām

بیل بیل بیل بیل

2. bekle

← be + ک kef + ل lām + ه he güzel

بکله بکله بکله بکله

3. meme

← mīm + م mīm + ه he güzel

ممه ممه ممه ممه

4. eller

← elif + ل lām + ل lām + ر re

الدر الدر الدر الدر

5. kara

← kāf + ق elif + ر re + elif

قارا قارا قارا قارا

6. berber

← be + ب + re + ب

بربر بربر بربر

7. çöp

← çe + چ + vāv + و + pe + پ

چوپ چوپ چوپ

8. nar

← nūn + ن + elif + ا + re + ر

نار نار نار

9. zelzele

← ze + ز + lām + ل + güzel he + ه + ze + ز + lām + ل

زلزله زلزله زلزله

10. fark

← fe + ف + re + ر + kāf + ق

فرق فرق فرق

11. dede

← dāl + د + güzel he + ه + dāl + د

دده دده دده

12. boru

← be + و vāv + re + و vāv

بورو بورو بورو

13. leblebi

← lām + be + ل lām + be + ب ye + ي

لبلبى لبلبى لبلبى

14. derya

← dāl + د re + ي ye + elif

دریا دریا دریا

15. veled

← vāv + و lām + ل dāl + د

ولد ولد ولد

16. tı̄k

← tı̄ + ط ye + ي kāf + ق

طیق طیق طیق

17. son

← sād + ص vāv + و kef + ك (kef sağır ك)

صوك صوك صوك

AŖađıdaki harfleri bitifitirin, sonra ortaya çıkan kelimeleri Latin harflerine çevirin. **Bu kelimelerdeki bütün harfler her iki taraftan bitiften — yani hattı devam ettiren — harflerdir.** Ŗimdiden bunları yanlıŖ tahmin etmeniz muhtemel ama merak etmeyin! İlerleyen bölümlerde öğreneceğiniz kurallar bu iŖi kolaylaŖtıracaktır. Unutmayın ki (1) bazı kelimelerde ‘eksik’ sesliler olabilir ve (2) bazı harfler hem sesli hem se sessiz olarak kullanılabilir.¹⁹

(Latin harfleri ile) لاتین حرفلری ایله	(Osmanlıca kelime) عثمانلیجه کلمه	
_____	_____	٠١ ح ج
_____	_____	٠٢ س ب ب
_____	_____	٠٣ ب س ت ه
_____	_____	٠٤ ى م ى ن
_____	_____	٠٥ گ ل م ه
_____	_____	٠٦ ص ى غ ى ن
_____	_____	٠٧ ل ه ج ه
_____	_____	٠٨ ش م س ى ه
_____	_____	٠٩ ق ى ل م ق
_____	_____	٠١٠ ب ب ك
_____	_____	٠١١ پ ك
_____	_____	٠١٢ خ ص
_____	_____	٠١٣ م ج ل س
_____	_____	٠١٤ ص ف ت
_____	_____	٠١٥ ق ل م
_____	_____	٠١٦ ش ف
_____	_____	٠١٧ س ن ه
_____	_____	٠١٨ ق ل ب
_____	_____	٠١٩ س ى س ل ى
_____	_____	٠٢٠ ط ى ن ى

¹⁹ Bu alıŖtırma itibarıyla bu kitapta çoğu alıŖtırmalar Osmanlıcaya göre yani sağdan sola okunması için d zenlenmiŖtir. En sağdaki sütundaki sembolleri rakamlardır; bunları sonra öğreneceksiniz.

علمی ترانسکریپسیون الفابہ سنہ کیریش 'ilmī transkripsiyon alfabetesine giriş

Şimdiye kadar bu kitabın başlıklarındaki Latin harflerinde birçok garip işaret görmüşsünüzdür. Bu işaretler, ilmi transkripsiyon alfabetesinin bir özelliğidir.

Bir halkın kullandığı yazı sistemi, kendi dilini algılayışını çok etkiler. Türkçe, seslilerin çok önemli bir rol oynadığı bir dil olduğu için Türkçe Latin Alfabetesini icad ederken her sesliyi ayrı birer harfle yazmaya karar vermişlerdir. Aradan 100 yıl bile geçmedi ama Türk dilini sessiz kullanmadan ya da Osmanlıcadaki gibi az sessiz kullanarak artık birçok insana garip gelir.

Aynı zamanda Osmanlı imlasında belli olan birçok şey Latin harflerine geçtikten sonra artık insanların Türkçeyi kavrayışlarından da kaybolmuş durumdadır. Bunların birkaç tanesi seslilerin uzunluğu, sessizlerin kalın veya inceliği ve etimoloji. Bu üç unsuru yazımızda belli etmeden şu anda idare ediyoruz ama belirsizliklere sebep olmadığı anlamına gelmez. Aşağıdaki kelimeler ve Osmanlı yazılı karşılıklarını inceleyin:

Modern Türkçe	Osmanlıca (transkripsiyon)	anlam	köken
<i>kar</i>	قار <i>qar</i>	yağış olan	Türkçe
<i>kar</i>	کار <i>kār</i>	iş; bir işten alınan şey/fayda	Farsça
<i>katil</i>	قتل <i>qatl</i>	öldürme	Arapça
<i>katil</i>	قاتل <i>qātil</i>	öldüren	Arapça
<i>tabi</i>	تابع <i>tābi</i>	mensup, bağlı	Arapça
<i>tabi</i>	طابع <i>ṭābi</i>	basan	Arapça
<i>tarik</i>	تاریک <i>tārīk</i>	karanlık	Farsça
<i>tarik</i>	تارك <i>tārīk</i>	terkeden	Arapça
<i>tarik</i>	طریق <i>ṭarīq</i>	yol, patika	Arapça

Gördüğünüz gibi günümüz Türkçe imlası aynı olan bir sürü kelimenin Osmanlıca yazılışları birbirlerinden çok farklı olabilir. Transkripsiyon alfabeti, uzun sesliler v.s. Arap yazısında belli olup da Latin alfabetesinde belli olmayan şeyleri, detaylı Türkçe sesliler ve Arapça/Farsça kısa sesliler gibi Latin alfabetesinde bulunup da Arap yazısında bulunmayan şeylerle birleştirip mümkün olduğu kadar bilgilendirici bir bilimsel yazı çevirimi sistemi olarak tasarlanmıştır.

Bu kitapta bu bölümden itibaren özellikle belirtilmediği sürece Osmanlıca Latin harfleriyle yazıldığı yerlerde transkripsiyon alfabetiyle yazılmıştır. Türkçe, Farsça ve Arapça unsurlara mahsus olan imla kaidelerine baktıkça o unsurların da transkripsiyon alfabetiyle nasıl yazılması gerektiğine dair daha detaylı bilgiler verilecektir. Şimdiden bu kitabın ilk sayfasında bulunan elifba tablosunu genel referans olarak kullanabilirsiniz.

ترکجه عنصرلر Türkçe ‘unsurlar

Türkçe ‘unsurların yazılışı hakkında birkaç not ﴿﴾ ترکجه عنصرلرک یازیلیش حقنده برقاچ نوت ﴿﴾

Yukarıdaki bölümlerde birkaç kere zikredildiği gibi Osmanlıcadaki Türkçe unsurların yazılışı, Arapça ve Farsçadan gelen unsurlarının yazılışından farklıdır. Bu fark tarih ile ilgili birkaç faktöre başvurulabilir, ki bunların birkaç tanesini Arapça ve Farsçadan gelen kelimelerin Osmanlıcada asıl dillerindeki gibi yazılmalarıdır. Fakat bu açıklama da eksik kalır, zira Türkler bu yazı sistemini kendi dilleri için benimserken eski Arapça kullanımına daha sadık kalmayı tercih edebiliyorlardı.

Aslında Eski Anadolu Türkçesi döneminde birkaç yazar da böyle bir yöntemi uygulayıp Türkçe kelimeleri Arapçaymış gibi ‘eksik’ — yani bağlamdan anlaşılması gereken — bir sürü sesliyle yazmışlardır. Buna rağmen, bu Arapçaya çalan imlânın yanısıra aynı dönemde mevcut olup Türkçe kelimelerin seslileri daha net bir şekilde yazılan başka bir yöntem var idi. İşte o yöntem zamanla diğerinden daha yaygın olup neredeyse bütün kelimeler için kullanılmıştır.

Bir önceki paragraftaki ‘neredeyse bütün kelimeler’ sözüne dikkat edilmesi lazım, çünkü ilerleyen bölümlerde öğrenileceği gibi Osmanlıcanın sonraki dönemlerine kadar eski ‘eksik’ imlayla yazılan iki takım kelime var: (1) birkaç yaygın kelime ve (2) çoğu Türkçe kökenli ekler.

Türkçeniñ ses yapısı ve ‘Osmānlıcanıñ imlâsı ﴿﴾ ترکجه نك سس یاییسی و عثمانلیجه نك املاسی ﴿﴾

Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra Osmanlıca yazarların genelde Türkçe kökenli unsurların çoğunu, Arapça ve Farsça unsurlardan farklı ve daha açıklayıcı bir şekilde yazmayı yeğlemeleri, herhalde Türkçenin bu iki dilden çok daha farklı bir ses sistemine sahip olmasıdır. Daha spesifik olarak, Arapçada üç başlıca sesli (*a, i, u*) var iken Türkçede sekiz tane ayrı sesli (*a, ı, o, u, e, i, ö, ü*) var — hatta Anadolu Türkçesinin ilk Arap harfleriyle yazıldığı dönemin seslerine göre sayacak olursak ince *é* sesini ekleyip o sayıyı dokuza bile çıkarabiliriz.²⁰

Tablo 12: kalın veya inceliğine göre Türkçe sesliler

kalın	ince
a	e
ı	i
o	ö
u	ü

Fakat ilk Anadolu Türkçesini yazarların Arap yazısını modifiye etmelerini teşvik eden belki en önemli unsur Türkçedeki seslerde kalınlık ve inceliğin çok önemli olmamasına rağmen Arapça ve Farsçada, dilin temel ses yapısının önemli bir unsurunu teşkil etmemesidir. Başka bir deyişle, Türkçede sesliler arasında veya sesli ile sessiz arasında kalınlık veya incelik açısından uyum var, halbuki Arapça veya Farsçada yok ve dolayısıyla bu dillerde Türk kulağına göre kalın ve ince sesler yanyana aynı kelime hatta aynı hecede bile bulunabilir.

Bu iki gerçeği, Arapçada sesli temsil edebilen sadece üç harf olduğu gerçeğiyle birlikte göz önünde bulundurursak Türkçe unsurların okunmasını zorlaştırma potansiyeli olan oldukça büyük bir problemle karşı karşıya geliriz: Türkçe gibi sesli çeşitlerinin fazla olduğu ve bir kelimenin seslilerinin ince veya kalın olmasının anlaşılması için önemli bir rol oynadığı bir dil, Arapça gibi sesli çeşitlerinin nispeten az ve birbirinden

²⁰ Farsçanın ilk Arap yazısıyla yazıldığı yıllardaki seslilerin sayısı tartışılabilir. Büyük ihtimalle Fars dünyasının doğusunda sekiz, batısında ise altı olmuştur. Bugünkü Farsça lehçelerinde de az çok böyledir. Farsçanın Arap sistemine göre yazılmasını kolaylaştıran, aslında batı lehçelerindeki altı seslinin çok erken dönemde Arapçadaki üç seslinin uzun ve kısa versiyonlarıyla eşleştirilmesi olmalıdır. Daha fazla bilgi için, Arapça ve Farsça unsurlar ile ilgili bölüme bakın.

çok farklı olduğu bir dile göre evrilmiş olan bir yazı sistemiyle nasıl yazılabilir? Yani üç sesli harfle sekiz sesli nasıl ifade edilebilir ki?

Aşağıda göreceğiniz gibi bu sorunu halletmek amacıyla ortaya çıkarılan zekice sistemde, Türkçede mevcut olmayan Arapça ‘vurgulu’ veya ‘gırtlak’ sessizleri yazmak için kullanılan harfler, Türkçe bir kelimenin başında kendi sonrasındaki seslinin kalın olduğunu belirtmek için kullanılır.

Böyle bir sistem ilk bakışta gereğinden fazla çetrefilli görünebilir. Nasıl olsa modern Türkçe Latin alfabesinde kalın ve ince sessizler farklı harflerle yazılmaz ve — ‘kar’ ve ‘kâr’ gibi Türkçe olmayıp da Türkçenin uyum kurallarına pek itibar etmeyen birkaç sıkıntılı örnek dışında — gayet rahat bir şekilde okunabilir. Ancak farkına varmışamış olsanız bile (en azından Türkçe kökenli kelimelerde) bir sessizin ince veya kalınlığını etrafındaki seslilere bakarak tahmin ediyorsunuz. Aşağıdaki 13 numaralı tablodaki kırmızı harfleri telaffuz edişinize dikkat ederseniz bu prensibi daha iyi anlayabilirsiniz.

Tablo 13: ince ve kalın Türkçe sessizlerin karşılaştırmalı bir tablo

kalın	ince
ağ	eğ
kıl	kil
bol	böl
gur	gür

Türkçe kökenli olmayan bir sürü kelimenin sessizlerinin bazılarında bile benimsenirken asıl dillerindeki telaffuzlarının Türk kulağı tarafından yorumlanışına göre kalın veya ince yaftası yapıştırılmıştır. Bazen o sessizin etrafındaki seslilere uymadığı halde de böyle yapılmıştır. Mesela, Farsça کَر *kār* kelimesinin *k*’si Türkçeye neredeyse hep ince *k* olarak alınırken, ardında ا *elif* ile yazılan uzun *ā* sesi Türkçede hep *a* — yani kalın bir sesli — olur. İşte kimi zaman kaldırılıp kimi zaman tekrar kondurulan şapka sembolünün işlevlerinden bir tanesi: böyle uyumsuzluklar sonucu etrafındaki kalın sesliden dolayı kalın okunması gerekmiş gibi görünmesine rağmen ince okunan sessizleri belirtmek.

Tablo 14: ince sessiz etrafında kalın sesli bulunan bazı kelimeler

kelime	etimoloji
hâl	Arapça حال <i>ḥāl</i>
kâse	Farsça کاسه <i>kāse</i>
karargâh	Arapça قَرار <i>qarār</i> + Farsça گاه <i>gāh</i>

İşte modern Türkçe Latin alfabesinin bu sesli merkezli kalınlık/incelik imlası her seslinin ayrı bir harfle yazıldığı, istisnalar için de şapkanın yardımı koştığı bir sistemde mantıklı olabilir. Fakat Arap elifbası gibi bütün seslileri ifade etmek için sadece üç harfî olan bir yazı sisteminde mümkün olamaz. Bu sebeple, bu yazı sistemini ilk Anadolu Türkçesine göre adapte edenler sessiz harflerinin fazla olduğu Arap elifbasında belki en mantıklı çözümü bulmuşlar — halbuki aşağıda öğrenileceği gibi ne yazık ki bazı kalın-ince ikilileri için uygun iki sessiz harf bulamayıp okuyucuyu tamamen kontekstin insafına bırakmışlar.

Osmanlıca’yı ilk okumaya çalıştığınız zaman aslında bildiğiniz günümüz Türkçesinden çok da farklı olmadığının farkına varacaksınız. Bunun sebebi, Osmanlıcanın her kadar bugün pek kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimeler dolu olsa da büyük oranda bildiğiniz Türkçe kökenli kelimeler ve eklerden oluşmasıdır. Bunun için ilk metinlerinizi okumaya başlamadan önce herşeyden evvel Türkçe kelimeleri okumayı öğrenmeniz fayda var. Aynı zamanda günümüz Türkçesinden bildiğimiz incelik, kalınlık ve uyum gibi konuları aklımızda tutmamız Osmanlıcadaki Türkçe kökenli unsurları anlamamızı kolaylaştırır.

Türkçe seslilerin yazılışı ﴿﴾ سسليلرك يازيليشى

Özellikli bir önceki bölümde bahsedilen Türkçe seslilerin fazlalığı ile Arapça seslilerin azlığının uyumsuzluğundan kaynaklı belirsizlikler dolu bir tabloya bakalım:

Tablo 15: Türkçe kökenli kelimelerdeki seslilerin yazılışı

	kelimenin...		
	başında	ortasında	sonunda
<i>e</i>	ا ya da ا	yazılmaz ya da bitişmeyen ة	ة
<i>a</i>	آ	ا	ا ya da ة
<i>i/é</i>	ى	ى	ى
<i>o/ö/u/ü</i>	او	و	و

Bu tabloda görüldüğü gibi, Osmanlı yazısındaki yazılışlarına göre Türkçe sesliler üç genel kategoriye ayrılabilir:

- ا elif veya ة güzel he ile yazılan **açık** sesliler (*a* ve *e*),
- ي ye ile yazılan **düz-kapalı** sesliler (*ı*, *i* ve *é*) ve
- و vāv ile yazılan **yuvarlık-kapalı** sesliler (*o*, *ö*, *u* ve *ü*).

Bu sistem muhtemelen elifbayı ilk Türkçeye uyduranların kendi dillerindeki seslileri Arapçadakilere benzetmelerinden ortaya çıkmıştır.

Genel belirsizliği bir yana bu tablo ile ilgili açıklanması gereken birkaç karışıklık daha var. Bunlardan en göze çarpan herhalde kelimenin başındaki her seslinin ا elif'le başlamasıdır. Bu hadiseyi daha iyi anlamak için Arap dilinin ses yapısına başvurmak lazım.

Geleneksel Arapça gramer analizlerinde hiçbir kelime aslında sesli ile başlamaz, zira her sesliden önce doğal bir şelikde gelen ses tellerinin kapanışı *hemze* denilen bir sessiz olarak kabul edilir. Bugün standart Arapçada bu ses genelde ة hemze işareti ile yazılır ancak Arap yazısının ilk hallerinde böyle bir işaret yoktu. Onun yerine ا elif harfi kullanılırdı. Bu eski sistemin kalıntısı olarak Arapçada da Osmanlıcada da bugüne kadar bir kelimenin başında ة hemze — yani sesliden önceki ses tellerinin kapanışı — varsa ا elif bulunması gerekiyor.

Ayrıca ا elif'in bu pozisyondaki kullanımı şart olduğu için, ا elif'in ya üstünde (ا) ya da altında (ا) bulunması gereken ة hemze sembolü genelde tamamen ihtiyarî. İşte bundan dolayıdır ki kelimenin başında *e* sesi olduğu zaman ا elif ya ة hemze'li ya da ة hemze'siz olabilir.²¹

Türkçe seslilerin yazılışı ile ilgili kafa karıştırabilecek başka bir nokta *e* sesinin kelime ortasında ekseriyetle yazılmamasıdır. Bu hadise iki şekilde açıklanabilir: (1) *e* sesi Türkçedeki en yaygın seslidir — hatta en yaygın ses bile olabilir. (2) Yukarıdaki paragrafta açıklandığı gibi, Türkçeden gelen *e* sesi genelde Arapçanın kısa *a* sesine benzetilmiştir. Bu ses de çoğu zamanlar kelimenin ortasında yazılmadığına göre *e* sesinin de böyle yazıl(ma)ması mantıklıdır.

Tabii, başka sesliler imlada yansıtılırken *e* sesinin kelimenin ortasında yazılmaması okuyuşta yanlışlıklara yol açabilir — özellikle özel adlar veya az bilinen terimlerde. Dolayısıyla Osmanlı müevverlerinin kelimenin ortasındaki *e*'yi yazmak için bir yöntemi, ortalama okuyucunun hemen tanıyamayacağı Fransız, Alman, İngiliz v.b. dillerden gelen kelimelerin çoğaldığı Yeni Osmanlıca döneminde bulmalarının hiç şaşırtıcı olmamalıdır. Mesela, Fransız özel ismi olan *Eveline*'i telaffuzuna göre Osmanlı harfleriyle yazmak

²¹ Bu kullanımda ة hemze'nin ا elif'in üstünde bulunması, Türkçeden gelen bu *e* sesinin aynı şekilde yazılan Arapça kısa *a* sesine benzetilmesi. Bu ses de başka pozisyonlarda harfin üstünde, yine tamamen seçime bağlı bulunabilen ة fetħa sembolü ile yazıldığından dolayı (mesela ا) ة hemze de kelime başında o sesle birlikte kullanıldığı zaman ا elif'in üstünde bulunur (yani ا), ة fetħa sembolü ise bundan sonra düşebilir. ة hemze'nin ayrıntılı kullanılışı için bkz. ??.

için eski yönteme sadık kalınıp kelimenin ortasındaki *e*'leri hiç yazılmazsa ortaya çıkan imla اولين. İyi hoş da, bu kelimenin önceden *Eveline* (yani 'evelin') diye okunması gerektiği bilmiyorsak — bilhassa öyle bir ismi hiç duymamış olan sıradan bir Osmanlı okuyucusu isek — *ulun, olin, ülin, ...* kısacası Osmanlı kulağına daha aşına olan bir sürü okuyuş çıkartabilirdik. Bu sebeple son dönemde kelime ortası *e* eksikliğinden kaynaklanan belersizlikleri gidermek amacıyla, bitişmeyen *güzel he* harfi kullanılmıştır: yani اولين yerine اولين yazılabilirdi.

Bu çözüm ilk başta biraz garip gelebilir. Sonuçta *güzel he* normalde bir sonraki harfle bitişir, bu pozisyonda bitişmediği zaman Klasik Osmanlı imla estetiğine aykırı. Fakat bu yöntemin ortaya çıkışını anlatarak aslında Türkçe sesliler tablomuzun başka bir garipliğini açıklayabiliriz: yani kelimenin sonundaki *e*'nin *güzel he* ile yazılması.

Önceki bölümlerde birkaç kere zikredildiği gibi çoğu metin türlerinde Arapçadaki kısa sesliler hemen hemen hiç yazılmaz. Bunun yaygın bir istisnası Arapçadaki dişillik (ya da geleneksel Arapça tabiriyle مؤنث mü'ennes) eki olan kısa *a*. Arap dilinde bu harf, Klasik ve sonrası Osmanlıca metinlerde genelde sade *güzel he*'ye dönüşen *tā' marbūta* harfiyle yazılır. Bu ekin bir özelliği, yalın haliyle *-a* okunup ancak hal eki aldığı zaman *-at* şeklini alması. İşte ilk Fars dilini Arap harfleriyle yazmaya cesaret edenler, Arapça dişillik ekinin yalın halinin telaffuzunu hatırlayarak kendi dillerinde sık sık rastlanan kelime sonu kısa *a* için *güzel he* harfini kullanmışlardır. Burada unutulmaması gerekiyor ki böyle kullanılan *güzel he*'nin hiçbir dilde *h* gibi bir okunuşu yok, sadece *tā' marbūta* harfinin noktasız halini andıran ve onun gibi kısa *a* sesini veren bir işaretir.

Her neyse Farsçadaki kısa *a* sesi aynı Arapçadaki muadili gibi çoğu zaman Türkçe *e*'ye benzetildiği için bu kullanım o sesin de oldukça yaygın olduğu Osmanlıcadaki Türkçe unsurlarına da geçmiştir. Aynı zamanda, Türkçe kökenli kelimelerde uyum olduğundan dolayı *güzel he* özellikle diğer harflerine bakılarak kalın olması gerektiği aşikâr olan kelimelerin sonunda *a* sesini yazmak için kullanılabilir. Bu hadise herhalde estetik kaygılar nihayetinde ortaya çıkmıştır, zira *elif*'li varyantlar Klasik ve Yeni Osmanlıca dönemlerinde oldukça yaygındır. Mesela *orta* kelimesi hem *güzel he* (اورته) hem de *elif* (اورتا) ile yazılabilir.

Yine Arapçada başlayıp Farsçadan geçtikten sonra Türkçeye yerleşen bir imla kaidesi daha kelimenin başındaki *a* sesinin *medd* işaretini taşıyan *elif* — yani *meddli elif* — ile yazılmasıdır. Yukarıda bulunan açıklamalardan Arapçada *elif* harfinin hem kelime başında her sesliden önceki *hemze* sesini hem de uzun *ā* sesini temsil etmek için kullanıldığını hatırlarsınız. Peki, Arapça bir kelimenin başında uzun *ā* sesi bulunursa nasıl yazılır? Mantiken yan yana iki *elif* yazmak isterdik, fakat Arap yazarları bunu estetik bulmayıp ikinci *elif*'i yanına çevirerek birincisinin üstüne koymayı uygun görmüşler. İşte *medd* işaretinin icadının hikayesi.

Telaffuz açısından Arapça uzun *ā* ile pek alakası olmasa bile Farsların da uzun algıladıkları bir *ā* sesi var, dolayısıyla her pozisyonunda Arapçadaki uzun *ā* gibi yazmaya karar vermişler ve bununla beraber *meddli elif*'i de benimsemişlerdir. Türkçede uzun sesli olmamasına rağmen, Türkler de Farsça ve Arapçadaki *ā*'yı kendi *a* seslerine benzetip *meddli elif*'i aynı şekilde kullanmaya devam etmişlerdir.

Seslilerin yazılışı hakkında son bir not daha düşmekte fayda olabilir: Unutmayın ki *vāv* ve *ye* harfleri aynı zamanda *v* ve *y* gibi okunabilir. Bunun pek hoş olmayan bir yan etkisi daha, bir kelimenin başındaki *v* ve *y* imlalarının sessiz ile birer alternatif okunuşa sahip olması. Yani *o, ö, u, ü* olan normal sesli okunuşlarının yanısıra *v* harfleri aynı zamanda *ev* diye; *ı, i, é* okunuşlarının yanısıra *y* harflerinin ise aynı zamanda *ey* diye okunabilir. Neyse ki bağlamdan net olmadığı durumlarda en azından son dönem yazarlarının birçoğu bu sessiz okunuşlarını, içlerinde bulunan *e* sesini *elif*'in üstüne *hemze* koyarak belirtmişlerdir: mesela *ev* ve *ey*. Bu kullanımlar hem Türkçe hem de Türkçe olmayan kelimeler için geçerlidir.

Türkçe sessizlerin yazılışı ﴿﴾ سسسزرلك يازيليشى

Osmanlı yazısının 34 harfinin her biri birer sessiz temsil edebilir, ancak bunların hepsi Türkçe kökenli kelimelerde bulunmaz. Aşağıdaki tablo sadece Türkçede kullanılan sessiz harfler ve karşılıklarını göstermektedir:

Tablo 16: Türkçe kökenli kelimelerde bulunan temel sessizler

ses	Osmanlıca harf	kalın mı, ince mi?
<i>b</i>	ب	
<i>c</i>	ج	
<i>ç</i>	چ	
<i>d</i>	د	
<i>g/ğ</i>	گ (ك)	ince
<i>ğ</i>	غ	kalın
<i>h</i> [†]	خ	kalın
<i>k</i>	ك	ince
<i>k̇</i>	ق	kalın
<i>l</i>	ل	
<i>m</i>	م	
<i>n</i>	ن	
<i>ñ</i> [†]	ڭ (ك)	
<i>p</i>	پ	
<i>r</i>	ر	
<i>s</i>	س	
<i>ş</i>	ش	
<i>t</i>	ت	
<i>v</i>	و	

Bununla beraber Türk kökenli sayılabilecek bazı nidalar veya ses benzetmelerinde bunların dışında *güzel he* (düz *h* sesi) ve *fe* (yani *f* sesi) bulunabilir: ör. *hey* فصل, *fışıl*. Ayrıca *fe* harfi üç tane Türkçe kökenli kelimedede bulunabilir: *öfke* اوفكه, *ufak* اوفاق ve *yufka* يوفقه. Bu kelimelerdeki *f* sesleri aslında Ana Türkçe **b* veya **v*'ye dayanır.

Türkçe kökenli kelimelerdeki seslilerin yazılışını öğrenirken yaptığımız açıklamaya benzer bir açıklamayı sessizler için yapmakta da fayda olabilir.

İlk olarak yukarıdaki tabloda bulunan sessiz harflerin, Türkçenin şu anki standart şivesi olan İstanbul ağzının telaffuzunu yansıtmadığı, aslında yazı sisteminin ilk Türkçe için adapte edildiği zamanki haline daha sadık olduğu unutulmamalıdır. Hançer (†) sembolü ile gösterilen iki harf artık standart dilde mevcut olmayan iki ses temsil eder. Bunlardan bir tanesi *hı* harfiyle yazılan *h* sesi, Kürtçe ve Azericede *x* harfi, Almandada *ch* harfleriyle yazılan sestir. Anadolu Türkçesinin birçok şivesinde de bulunuyor. Genelde içinde bulunduğu Türkçe kelimelerde eski bir kalın *k* (yani *k̇*) sesinden türemiştir, onun için Türkçe kökenli kelimelerde nisbeten nadir bir ses. İkinci hançerli ses *sağır kef* harfiyle yazılan *ñ* sesidir. Bazen 'nazal *n*' diye isimlendirilmiş olsa bile 'genizsi *n*' daha doğru bir tabir, zira bildiğimiz *n* sesi de nazal bir sestir. *sağır kef*'in sesini farklı kılan, dilin ön kısmından değil de kalın *k* sesiyle aynı yerde bulunan arka kısmından çıkmasıdır. İngilizcedeki *thing* kelimesinin sonundaki *ng* sesine benziyor. Bu ses mevcut kaynaklara göre Ana Türkçeye kadar dayanan bir sestir, birçok Türkçe ekte de bulunur. Sonradan İstanbul şivesinde normal *n* sesiyle birleştiğinden dolayı bazen hangi yerlerde yazılması gerektiğini tahmin etmek zor olabilir ancak ilerleyen bölümlerde *sağır kef*'i olan kelimeler ve ekler daha detaylı bir şekilde gösterilecektir.

Yukarıdaki tablodan belli olan başka bir şey, çoğu harfler Türkçe kelimelerde hem kalın hem de ince ortamlarda bulunabildiği halde yine de bazı harfleri hep kalın veya ince ortamlarda kullanılmasıdır. Bir önceki bölümde Türkçe kökenli unsurlardaki seslilerin Osmanlıca yazılışlarını incelerken çoğu ince seslilerle kalın karşılıklarının imlaları arasında fark olmadığını da öğrendiniz. Bunun sebebi, asıl Arap yazısında sesli olarak kullanılabilen sadece üç harf olmasıdır. Bu sesli harf eksikliğinin yol açtığı belirsizlikleri netleştirmek amacıyla, yukarıdaki bölümlerde açıklandığı gibi Anadolu Türkçesini ilk yazanlar Arap dilinin sessiz fazlalığından faydalanarak mümkün mertebe Türkçe kökenli bir kelimenin ince veya kalınlığını etrafındaki sessiz harflerle belli etmişlerdir.

Ne yazık ki icad ettikleri bu sistem her sessizin, biri sadece kalın ortamlarda öbürü sadece ince ortamlarda kullanılan iki harfi olacak kadar basit değildir. Nasıl olsa Arapçadaki sessizlerin sayısı Türkçeninkine göre büyük olabilir ancak her sessize ikişer harf verebilecek kadar değildir. Aynı zamanda, nedense kalınlık ifadesi olarak sadece bir takım harf kullanmışlar, bunları da kalın olan her Türkçe kökenli kelimedede sadece birer kere kullanıp diğer yerlerinde hem ince hem de kalın okunabilen normal karşılığının yazılmasını tercih etmişlerdir. Kalınlık ifadesi olarak kullanılan harfleri neden kalın olan her ortamda kullanmayı uygun görmedikleri bilinmiyor. Belki estetik sebeplerden dolayı olabilir, zira Anadolu Türkçesini ilk yazan Selçukluların Türkçeyi yazmaya başlamadan önce başlıca yazı dili olarak kullandıkları Fars dilinde bu harfler Arapça kelimeler dışında bulunmaz.²²

Aşağıdaki tabloda Osmanlı yazısında kalınlık ifade etmek için kullanılan ayrı bir harfi olan Türkçe sessizleri görebilirsiniz:

Tablo 17: kalınlık ifadesi olarak kullanılan Türkçe sessizler

Türkçe Latin	Osmanlı			
	normal	(trans.)	kalın	(trans.)
<i>d</i>	د	<i>d</i>	ط	<i>t</i>
<i>t</i>	ت	<i>t</i>	ط	<i>t</i>
<i>s</i>	س	<i>s</i>	ص	<i>ş</i>

Peki, kalın varyantı olan neden sadece bu sesler vardır? Bildiğiniz gibi Osmanlı elifbasının aksine Türkçe Latin Alfabesinde kalın ve ince sessizler farklı harflerle yazılmaz. Fakat modern Türkçenin standart şivesini konuşan bir insan olarak bile bazı sessizleri telaffuz ederken ince veya kalın olduklarını duyabilir ve ağzınızda hissedebilirsiniz. Kalın veya inceliğin hissedilmesi özellikle *l*, *k*, *g* ve *ğ* seslerinde kolaydır — öyle ki ilk Anadolu Türkçesini yazanlar bunları ayrı sesler olarak duymuştur. Bu da Doğu veya İç Anadolu’da yaşayanlar için hiç şaşırtıcı olmamalıdır. Aynı zamanda bunların sadece üç tanesi (*k*, *g*, *ğ*) Osmanlıcada kalın olan ayrı birer harfle yazılır, çünkü ilk Anadolu Türkçesini yazanlar kendi dillerindeki bu sesler için Arap ve Fars dillerinde birini kalınına, birini incesine benzettikleri ikişer ses bulmuşlardır. Arapça ve Farsçada tek *l* olduğu için ne yazık ki Türkçe kelimelerdeki *l*’lerin kalın veya inceliğinin aynı Türkçe Latin alfabesindeki gibi tamamen bağlama göre tahmin edilmesi lazımdır.²³

Bunlara karşılık ince ve kalın ortamlarda telaffuz ederken farkını anlamakta zorluk çekebileceğiniz birkaç sessiz daha var, mesela *son*’daki *s* ile *sön*’deki *s*, veya *tak*’taki *t* ile *tek*’teki *t*. Anlaşılan bunları ilk Anadolu Türkçesini yazanlar da birbirlerinden çok farklı duymamışlardır, zira çoğu ortamlarda kalın veya inceliğine bakmaksızın tek harfle yazmışlar.

Aynı zamanda Arap dilinde *t* ve *s*’nin seslerinin birer vurgulu/gırtlak telaffuzlu karşılığı olduğu için bunların da özel kalın varyantları olmaması için bir sebep yoktu. İlk Osmanlı yazısını formüle edenler bu boş duran harflerin faydasını anlayıp kalınlık ifadesi olarak kullanmaya karar vermişlerdir. Ayrıca kendi

²² Arapçaya mahsus olan sessizleri ifade etmesi gereken harflerin Türkçe kökenli kelimeler için tercih edilmemesi, aynı zamanda Oğuz Türkçesi kağıda geçmeden önce Orta Asya’da uzun bir yazılı tarihe sahip olan Çağatayca ve Karahanlıca veya Harezmi Türkçesi yazılarından ilham alınarak oluşturulması ile alakalı olabilir. Selçuklu aydınlarının mutlaka ‘Doğu Türkçesi’nden haberleri vardı fakat yazı sisteminin kendi Türkçelerini yazmaya başladıkları zaman onlara ne kadar aşına olduğu da, ‘Batı Türkçesi’nin yazı sistemine ne kadar büyük bir etkisi olduğu da belli değildir.

²³ Bu durum Klasik Arap dilinde tek ististayla geçerlidir. Normalde Arapça bütün *l* sesleri Türk kulağına göre daha ince iken الله *Allāh* kelimesi ve içinde bulunduğu bütün tabirlerdeki *l* sesleri daha kalın okunur.

dillerinin yapısına öylesine hakim olmuşlar ki Türkçe kökenli bir kelimenin içindeki bütün seslerin ya ince ya da kalın olması gerektiğini idrak etmişlerdir. Bu sebeple genellikle **harflerin kalın varyantları Türkçe kökenli çoğu kelimelerin sadece başında kullanılır**. Diğer pozisyonlarda, kelimenin başında ince veya kalınlığını belli eden başka bir unsur vardır diye normal varyantları kullanılır. Bu kuralın geçerli olmadığı Türkçe kelimeler çoğunlukla sesli ya da özel kalın yazılışı olmayan sessizlerle başlayanlardır. Bu tür durumlarda kalınlık ifadesi olarak kullanılan sessiz harfler kelimenin ortasında veya sonunda bulunabilir. Bu kullanımın diğer sonucu tabii, **kalın varyantı olan harflerin normal varyantlarının Türkçe kökenli bir kelimenin başında bulunduğu zaman o kelimenin ince okunması gerektiği manasına gelmesidir**.

Peki, kalın *d* için aynı zamanda kalın *t* sesini veren *ṭ* harfinin yazılmasının sıkıntılı olabileceğini öngörmemişlerdir? Belki o dönemde kelime başında kalın *d* sesi olsaydı görürlermiş, ancak diğer Türkî dillerden bildiğimiz gibi Anadolu Türkçesindeki kelime başındaki kalın *d* aslında *t*'den türemiştir. Bu ses değişmesi standart şivede ortada durmuştur, dolayısıyla bazı kelimelerin başındaki eski kalın *t*'ler *d*'ye dönüşmüş iken — ör. *toğ* → *doğ* veya *tur* → *dur* — bazıları *t* olarak kalmıştır — ör. *tut* veya *tat*.²⁴ Büyük ihtimalle Selçukluların dili Türkçenin bu ses değişmesinden önceki halini korumuştur. Başka bir deyişle aslında burada söz konusu kalın *d* için ayrı bir harf bulunmasından ziyade bugünkü dilimize göre başında kalın *d* ile tellafuz edilen bazı kelimelerin ayrı bir harfin kullanıldığı kalın *t*'den gelmiş olmasıdır.

²⁴ Anadolu ve Kıbrıs'ta bulunan bir çok şivede bu ses değişmesi daha da ilerlemiştir, mesela *tut* → *dut* veya *tat* → *dat*.

Dikkat: Aşağıdaki Osmanlıca kelimelerde bulunan çeşitli ک kef'ler (ك kef, گ gef, ك sagır kef) aynı şekilde yazılmıştır! Ayrıca yazılışları aynı olan iki kelime varsa okunuşları aynı olmamalı. (A) = Arapça, (F) = Farsça, (İ) = İngilizce, ancak tesadüfen Türkçe kelimeler için kullanılan imla kurallarına da uygundur. Ayrıca bu alıştırmada transkripsiyon kullanılmamıştır.

۱. آشاغیده کی کلمه لری لاتین حرفلری ایله یازک.

الف غروبی	ب غروبی	پ غروبی
طیق ۱	تیک	طیغ
باش ۲	بش	پس
دیک ۳	دیک	دین
صور ۴	سور	سور (İ)
اوج ۵	اوج	اوج (F)
اوط ۶	اوت	اود
کور ۷	کور	قور
اکر (F) ۸	أیر	آیر
سوت ۹	صو	صوق
اوق ۱۰	اوك	اوك
قوی ۱۱	کوی	کوک
صون ۱۲	سوک	صوک
قول ۱۳	قول	کول
بن ۱۴	بک	بک
کوز ۱۵	قون	کون

۲. آشاغیده کی کلمه لری عرب حرفلری ایله یازک.

الف غروبی	ب غروبی	پ غروبی
çık ۱	çiğ	çin
çak ۲	çok	çök
bel ۳	bal	bil
kir ۴	kır	gir
gol ۵	göl	gel

Artık Türkçe kelimelerde kullanılan Osmanlıca harfleri, transkripsyonlarıyla beraber görmekte fayda olabilir:

transkripsiyon	Osmanlıca harf
<i>a</i>	آ (kelimenin başında)
	ا (kelimenin ortası veya sonunda)
	ه (kelimenin sonunda)
<i>b</i>	ب
<i>c</i>	ج
<i>ç</i>	چ
<i>d</i>	د
<i>e</i>	(kelimenin ortasında yok)
	ه (kelimenin sonunda)
<i>é</i>	ای (kelimenin başında)
	ی (kelimenin ortasında)
<i>g/ğ</i>	گ (ک) (ince)
<i>ğ</i>	غ (kalın)
<i>h</i>	خ
<i>i</i>	ای (kelimenin başında)
	ی (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>ı</i>	ای (kelimenin başında)
	ی (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>k</i>	ک
<i>ķ</i>	ق
<i>l</i>	ل
<i>m</i>	م
<i>n</i>	ن
<i>ñ</i>	ڭ (ک)
<i>o</i>	او (kelimenin başında)
	و (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>ö</i>	او (kelimenin başında)
	و (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>p</i>	پ
<i>r</i>	ر
<i>s</i>	س
<i>ş</i>	ص (aynı sesin kalınlık belirtmek için kullanılan harfi)
<i>ş</i>	ش
<i>t</i>	ت
<i>ţ</i>	ط (aynı sesin kalınlık belirtmek için kullanılan harfi)
<i>u</i>	او (kelimenin başında)
	و (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>ü</i>	او (kelimenin başında)
	و (kelimenin ortası veya sonunda)
<i>v</i>	و

Türkçe ekleriñ yazılışı ﴿﴾ اكلرك يازيليشى

Osmanlıcadaki Türkçe eklerin yazılışlarının ne yazık ki teker teker öğrenilmesi lazım, ancak birkaç genel kural ve eğilim ezberleyerek eklerin imlalarını daha kolay bir şekilde ezberleyebilirsiniz.

Kurallar قوراللار

1. Türkçe bir kelimenin sonunda, sesliyle başlayan bir ek konunca değişen sessiz varsa ekliyen imlası telaffuzuna göre değişir.²⁵
örnekler: چوجوغم → چوجوق ; آغاجى → آغاج
2. Türkçe olmayan bir kelimenin sonundaki sessizi her zaman (yani ekliyen ve eksizken) asıl dilindeki telaffuzuna göre yazılır.
örnekler: اخراجہ → (اخراج) اخراج ; كتابى → (كتاب) كتاب
3. Eklerde, bazen Türkçe kelimelerde kalınlık ifade etmek için kullanılan ص veya ط bulunmaz; bunların yerine s için hep ت, t için hep س yazılır.
örnekler: قوتوت (قوتوت) ; باقسين (باقسين)
4. Bir ekin ilk unsuru günümüz Türkçesi telaffuzuna göre d ile t arasında değişen bir sessiz ise د ile yazılır.
örnekler: آتى (آتى) ; ياپدم (ياپدم)
5. Bir ekin ilk unsuru günümüz Türkçesi telaffuzuna göre c ile ç arasında değişen bir sessiz ise چ ile yazılır.
örnekler: قوشجق (قوشجق) ; روسجه (روسجه)
6. Bir ekte k harfi varsa kalınken hep ق inceyken hep ك ile yazılır.
örnekler: ايلك (ايلك) ; كتابلك (كتابلك) ; يتمك (يتمك) ; باقمك (باقمك)
7. Bir ekte ğ ya da g harfi varsa kalınken hep غ inceyken hep گ (ك) ile yazılır.
örnekler: كورهجغم (كورهجغم) ; آتهججگر (آتهججگر)
8. İkinci şahısla ilgili olan bütün eklerdeki n sesleri aslında ñ — yani ك (ك) — ile yazılır.
örnekler: ايتدكر ; كولميك ; آراباكر ; كيدك
9. Edilgenlik, dönüşlülük ve işteşlik eklerindeki sessizler yazılabilir, yazılmaya da bilir.
örnekler: سوشمك = سوشمك ; كورنمك = كورونمك ; ياپلمق = ياپيلمق
10. Kaynaştırma olan (yardımcı) sessizlerin hepsi yazılır.
örnekler: آرايه ; آتاك ; آنهسى ; ارمينيم

Eğilimler اكيلملر

1. Eklerdeki sesliler Türkçe kelimelerde uygulanan kurallara göre daha nadiren yazılır.
2. Yardımcı sesliler genelde yazılmaz.²⁶
örnekler: زورلوق (زورلوق) ; زورلق ; كتابيم (كتابيم)
istisnalar: bazı yapım ekleri, özellikle son dönemde yaygınlaşan kelimelerde: صاييق ; قونوت ; آليم صاتيم
3. Yuvarlak sesliler genelde ya yazılmaz ya da ى harfiyle yazılır.²⁷
örnekler: كوردى (كوردهو) ; ياغمورلوق (ياغمورلوق) ; ياغمورلوق (ياغمورلوق) ; بورغونسك (بورغونسك)
istisnalar: erken döneme ait ya da erken dönemi andırıp **hep yuvarlak** yazılan bazı ekler: كلسون ; دولتو
4. Bir ekin kalınlığını gösteren ق ya da غ harfi varsa herhangi bir a sesi genelde ا harfiyle yazılmaz.²⁶
örnekler: قيرجاغز (قيرجاغز) ; قيلهجق (قيلهجق) ; قيلهجق ; ياپلمق (ياپلمق) ; ياپمق
istisnalar: bazı kalıplaşmış eski veya ve tekrar canlandırılmış isim/sıfat yapım ekleri: طاپناق ; طوناق ; قولاق

²⁵ Sonundaki harf değişen sessizlerden olan isimler bazı metinlerde eksiz iken de ötümsüz (yani sert) telaffuz edilmelerine rağmen ötümlü (yani yumuşak) imiş gibi yazılır; ör. آغاج yerine آغاج yazılabilir. Bu hadise sadece isimlerde görülmekte, fiil tabanlarında ise asla görülmemektedir. Fiil tabanlarındaki sessizler her zaman telaffuzlarına göre yazılır.

²⁶ Osmanlı'nın son yıllarında geçerli olmayabilir.

²⁷ Osmanlı'dan önce ve Osmanlı'nın erken yıllarında geçerli olmayabilir.

5. Bir ekin sonunda uyuma göre hem *a* hem de *e* olabilen bir harf varsa genelde kalın olsa bile *·* ile yazılır.²⁶

örnekler: بايامه ; باقه باقه ; قاپاتسه

istisnalar: son dönemde yönelme eki hariç çoğu kalınken | alabilir: باقا باقا ; قاپاتسا

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere bulunma (-da, -de) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabetesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	حال اکی ایله		
_____	_____	أو	.۱
_____	_____	طاغ	.۲
_____	_____	عثمانلی	.۳
_____	_____	قافام	.۴
_____	_____	صحیفه	.۵
_____	_____	بارداق	.۶
_____	_____	بیلکیمیاری	.۷
_____	_____	کول	.۸
_____	_____	ایران	.۹
_____	_____	مصر	.۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri bulunma (-da, -de) hâliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله			
_____	esāsda	.۱	
_____	hevāda	.۲	
_____	dersa 'ādetde	.۳	
_____	ḥasta ḥāne	.۴	
_____	masada	.۵	
_____	şubātda	.۶	
_____	mevsimde	.۷	
_____	mektūbuñda	.۸	
_____	çöllerde	.۹	
_____	ḥayātda	.۱۰	

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere ayrılma (-dan, -den) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	کوی .۱
_____	_____	باتاقلق .۲
_____	_____	فرانسا .۳
_____	_____	عربستان .۴
_____	_____	اوتانیچ .۵
_____	_____	خجالت .۶
_____	_____	پارتی .۷
_____	_____	بن .۸
_____	_____	عراق .۹
_____	_____	درس .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri ayrılma (-dan, -den) hâliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله	
_____	ānīden .۱
_____	aşağıdan .۲
_____	şınıfdan .۳
_____	gürūhdan .۴
_____	ondan .۵
_____	ķışdan .۶
_____	sizden .۷
_____	lāzistāndan .۸
_____	deñizden .۹
_____	eyilikden .۱۰

I. Lütfen aşğıdaki kelimelere belirtme (-ı, -i, -u, -ü, -yı, -yi, -yu, -yü) hāl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکریپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	آغاچ .۱
_____	_____	کتاب .۲
_____	_____	چیچک .۳
_____	_____	کدی .۴
_____	_____	کیجه .۵
_____	_____	قوزو .۶
_____	_____	غروش .۷
_____	_____	سز .۸
_____	_____	شکل .۹
_____	_____	خواجه .۱۰

II. Şimdi aşğıdaki kelimeleri belirtme (-ı, -i, -u, -ü, -yı, -yi, -yu, -yü) hāliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلی ایله

_____	onu	.۱
_____	zamānı	.۲
_____	çocuğu	.۳
_____	pāreyi	.۴
_____	şoñu	.۵
_____	hāneyi	.۶
_____	kapuyu	.۷
_____	nümeroyu	.۸
_____	élleri	.۹
_____	Japonyayı	.۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere yönelme (-a, -e, -ya, -ye) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabetisiyle yazın.

ترانسکرپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	استانبول .۱
_____	_____	کمی .۲
_____	_____	صو .۳
_____	_____	شیشه .۴
_____	_____	غربت .۵
_____	_____	أولاد .۶
_____	_____	اوطه .۷
_____	_____	بابا .۸
_____	_____	هر بیر .۹
_____	_____	الکرکز .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri yönelme (-a, -e, -ya, -ye) hâliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله

_____	Brusaya .۱
_____	geriye .۲
_____	dolara .۳
_____	pādişāha .۴
_____	ibtidāya .۵
_____	polise .۶
_____	maṭbaḥa .۷
_____	kişiyē .۸
_____	iğneye .۹
_____	öñe .۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere sahiplenme (-iñ, -iñ, -uñ, -üñ, -nıñ, -niñ, -nuñ, -nüñ) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکریپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	سن .۱
_____	_____	هرکس .۲
_____	_____	کاغد .۳
_____	_____	قلم .۴
_____	_____	قوزو .۵
_____	_____	آبی .۶
_____	_____	آی .۷
_____	_____	ننه .۸
_____	_____	لیرا .۹
_____	_____	خطا .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri sahiplenme (-iñ, -iñ, -uñ, -üñ, -nıñ, -niñ, -nuñ, -nüñ) hāliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله	
_____	‘Oşmānlımiñ .۱
_____	seniñ .۲
_____	ķalemiñ .۳
_____	eğlenceniñ .۴
_____	borunuñ .۵
_____	jandarmaniñ .۶
_____	żarāfetiñ .۷
_____	mürekkebiñ .۸
_____	ordunuñ .۹
_____	ķafesiñ .۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere eşitlik (-ca, -ce) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکریپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	بن .۱
_____	_____	ترك .۲
_____	_____	كوزل .۳
_____	_____	عرب .۴
_____	_____	مجلس .۵
_____	_____	آیله .۶
_____	_____	هرکس .۷
_____	_____	عائله .۸
_____	_____	درست .۹
_____	_____	آلمان .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri eşitlik (-ca, -ce) hâliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله	
_____	'Osmānlıca .۱
_____	bizce .۲
_____	ķurumca .۳
_____	Yūnānca .۴
_____	eyice .۵
_____	açıkca .۶
_____	uzunca .۷
_____	biñlerce .۸
_____	Flemenkce .۹
_____	nece .۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere aracılık (-la, -le, -yla, -yle) hâl ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	حال اکی ایله	
_____	_____	کنللك .۱
_____	_____	زورلق .۲
_____	_____	آنه سی .۳
_____	_____	اعتنا .۴
_____	_____	قلیم .۵
_____	_____	آرابا .۶
_____	_____	کوپکله .۷
_____	_____	کدی .۸
_____	_____	احتمال .۹
_____	_____	آرقاداشی .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri aracılık (-la, -le, -yla, -yle) hâliyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلی ایله	
_____	senle .۱
_____	muḥāsebeyle .۲
_____	babasıyla .۳
_____	ittifāḳla .۴
_____	sesle .۵
_____	zorluḳla .۶
_____	taḅşanla .۷
_____	hediyeyle .۸
_____	ḡıybetle .۹
_____	neyle .۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere şimdiki zaman (-iyor, -iyor, -uyor, -üyor, *-yor) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	زمان اکی ایله		
_____	_____	باق	.۱
_____	_____	طوت	.۲
_____	_____	آق	.۳
_____	_____	أكله	.۴
_____	_____	آکلا	.۵
_____	_____	کیر	.۶
_____	_____	صای	.۷
_____	_____	یاپ	.۸
_____	_____	ایت (اید)	.۹
_____	_____	بول	.۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri şimdiki zaman (-iyor, -iyor, -uyor, -üyor, *-yor) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلی ایله

_____	gidiyor	.۱
_____	izliyor	.۲
_____	unutuyor	.۳
_____	uruyor	.۴
_____	konuyor	.۵
_____	iñliyor	.۶
_____	atlıyor	.۷
_____	güdüyor	.۸
_____	çalçalıyor	.۹
_____	görüyor	.۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere olumlu geniş zaman (-ar, -er, -ur, -ür, -ır, -ir, -r) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	زمان اکی ایله	
_____	_____	کل .۱
_____	_____	طاق .۲
_____	_____	دیرل .۳
_____	_____	اول .۴
_____	_____	چال .۵
_____	_____	پیشیر .۶
_____	_____	اوطور .۷
_____	_____	بات .۸
_____	_____	ایله .۹
_____	_____	آقلا .۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri olumlu geniş zaman (-ar, -er, -ur, -ür, -ır, -ir, -r) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله

_____	yapar .۱
_____	éder .۲
_____	şatar .۳
_____	koğdurur .۴
_____	ķatar .۵
_____	gelir .۶
_____	gider .۷
_____	yeğler .۸
_____	öğünür .۹
_____	uçar .۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere olumsuz geniş zaman (-maz, -mez) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	زمان آکی ایله		
_____	_____	کل	.۱
_____	_____	اول	.۲
_____	_____	بین	.۳
_____	_____	آت	.۴
_____	_____	قون	.۵
_____	_____	پیش	.۶
_____	_____	اوکرن	.۷
_____	_____	اوقو	.۸
_____	_____	اندیشهلن	.۹
_____	_____	صایل	.۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri olumsuz geniş zaman (-maz, -mez) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله

_____	ölmez	.۱
_____	olmaz	.۲
_____	étmez	.۳
_____	katmaz	.۴
_____	serpmez	.۵
_____	getürmez	.۶
_____	hāzırlamaz	.۷
_____	itmez	.۸
_____	koşmaz	.۹
_____	şaklamaz	.۱۰

آیشدرمه: دی-لی کچمش زمان (چشیدلی) (Alışdırma: di'li Geçmiş zamān (çeşitli şahıslarla) (شخصلرله)

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere belirtilen şahsa uygun olan ekle birlikte di'li geçmiş zaman (-dı, -di) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	زمان اکی ایله	
_____	_____	.۱ (بن) کلیدله
_____	_____	.۲ (او) یت
_____	_____	.۳ (سن) بین
_____	_____	.۴ (بز) اوطور
_____	_____	.۵ (اونلر) قال
_____	_____	.۶ (سز) یان
_____	_____	.۷ (بن) اوکرت
_____	_____	.۸ (او) اوقوت
_____	_____	.۹ (بز) آغیرلا
_____	_____	.۱۰ (سن) صان

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri di'li geçmiş zaman (-dı, -di) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله	
_____	.۱ zann étdim
_____	.۲ oldum
_____	.۳ bakdınız
_____	.۴ katdık
_____	.۵ şandı
_____	.۶ öldüler
_____	.۷ ölçdüñ
_____	.۸ kapatdık
_____	.۹ koşurdum
_____	.۱۰ ödedi

آیشدرمه: کله جک زمان (چشیدلی شخصلرله) (Alışdırma: Gelecek zamān (çeşīdli şahşlarla))

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere belirtilen şahsa uygun olan ekle birlikte gelecek zaman (-acağ, -ecek, -yacağ, -yecek) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکرپسیون	زمان اکی ایله	
_____	_____	۰.۱ (سن) بیل
_____	_____	۰.۲ (او) قاپا
_____	_____	۰.۳ (اونلر) کور
_____	_____	۰.۴ (بز) او طور
_____	_____	۰.۵ (سز) یوقلا
_____	_____	۰.۶ (سز) یان
_____	_____	۰.۷ (بن) صیوش
_____	_____	۰.۸ (او) آق
_____	_____	۰.۹ (بز) آغلا
_____	_____	۰.۱۰ (اونلر) اکلن

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri gelecek zaman (-acağ, -ecek, -yacağ, -yecek) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله		
_____	yiyeceğim	۰.۱
_____	yapacağ	۰.۲
_____	göreceğiz	۰.۳
_____	oyacağım	۰.۴
_____	kapacağlar	۰.۵
_____	yağalayacağsınız	۰.۶
_____	eritecek	۰.۷
_____	konuşacağsın	۰.۸
_____	koşaycağız	۰.۹
_____	önleyeceğsınız	۰.۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere belirtilen şahsa uygun olan ekle birlikte miş'li geçmiş zaman ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکریپسیون	زمان اکی ایله		
_____	_____	فوغ	.۱
_____	_____	پاتلا	.۲
_____	_____	فوق	.۳
_____	_____	پوسکورت	.۴
_____	_____	اکیل	.۵
_____	_____	یورول	.۶
_____	_____	آرا	.۷
_____	_____	دورت	.۸
_____	_____	طاشی	.۹
_____	_____	طوی	.۱۰

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri miş'li zaman ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلری ایله		
_____	yémiş	.۱
_____	olmuş	.۲
_____	artmış	.۳
_____	kararmış	.۴
_____	yeşermiş	.۵
_____	çekilmiş	.۶
_____	aşsatmış	.۷
_____	görölmüş	.۸
_____	yıkılmış	.۹
_____	öngörölmüş	.۱۰

I. Lütfen aşağıdaki kelimelere belirtilen şahsa uygun olan ekle birlikte basit şart kipi (-sa, -se) ekini getirin, sonra yan taraftaki boşluklarda transkripsiyon alfabesiyle yazın.

ترانسکریپسیون	زمان اکی ایله		
_____	_____	۰.۱	(او) آچ
_____	_____	۰.۲	(بز) استنه
_____	_____	۰.۳	(سن) صاغ
_____	_____	۰.۴	(سز) کوم
_____	_____	۰.۵	(اونلر) ویر
_____	_____	۰.۶	(او) دون
_____	_____	۰.۷	(بن) آکلات
_____	_____	۰.۸	(او) طوقون
_____	_____	۰.۹	(سن) یاز
_____	_____	۰.۱۰	(بز) طولدر

II. Şimdi aşağıdaki kelimeleri basit şart kipi (-sa, -se) ekiyle birlikte Osmanlı harfleriyle yazın.

عثمانلی حرفلی ایله		
_____	dése	۰.۱
_____	oluşdursañız	۰.۲
_____	artdırsak	۰.۳
_____	şarsalar	۰.۴
_____	serseñ	۰.۵
_____	çökse	۰.۶
_____	kaçsa	۰.۷
_____	giysem	۰.۸
_____	yıkasam	۰.۹
_____	inseñiz	۰.۱۰

عربجه و فارسجه عنصرلر 'Arabca ve Fārsca 'unşurlar

عربجه و فارسجه كلمه لرك يازيليشى 'Arabca ve Fārsca kelimelerin yazılışı

عربى و فارسى عنصرلرده سسليلر

Arapçadan gelen temel hareketler (Arapça kısa sesli belirten işaretler)

hareke	örnek	Arapça ismi	Türkçe ismi	Farsça ismi
◌َ	بَ	fetha	üstün	zeber
◌ِ	بِ	kesre	esre	zīr
◌ُ	بُ	damme	ötre	pīş

Arapça unsurlarda seslilerin yazılış ve okunuşları

Arapçadaki ses (Klasik)	yazılış	normal	kalın sessizle
		Türkçe karşılığı	bir arada
a *	◌َ ، ◌ِ ، ◌ُ	e	a
i	◌ِ	i	ı
u	◌ُ	ü **	u
ā	آ ، ا	â/ā	â/ā
ī	ى	î/ī	î/ī
ū	و	û/ū	û/ū

* Hâl ekleri kullanılmadığı sürece Modern Standart Arapçada sadece tamlamada bulunmayan bir kelimenin sonundaki kısa a sesi ◌َ harfiyle yazılır. Tamlamada ya da hâl ekiyle birlikte kullanıldığı zaman e'ye dönüşür.

** Nadiren (özellikle nedense ح veya sessiz olan ◌ harfinden önce) Arapçadaki kısa u Türkçede ö veya o diye telaffuz edilebilir, ör. شهريت şöhret ya da صحبت söhbet.

Farsça unsurlarda seslilerin yazılış ve okunuşları

Farsçadaki ses (Klasik İran)	yazılış	normal	kalın sessizle
		Türkçe karşılığı	bir arada
a ***	◌َ ، ◌ِ ، ◌ُ	e	a
e	◌ِ	i	ı
o	◌ُ	ü	u
ā	آ ، ا	â/ā	â/ā
i	ى	î/ī	î/ī
u	و	û/ū	û/ū

*** Klasik İran Farsçasında sadece kelimenin sonundaki a sesi aynen karşılığı olan Klasik Osmanlıcadaki e gibi ◌ harfiyle yazılır. Bu pozisyonda bu ses Modern Standard İran Farsçasında e'ye dönüşmüştür.

Transkripsiyona çevirin.

_____	جاذبه	۱
_____	عمارت	۲
_____	ادعا	۳
_____	ضربه	۴
_____	مذهب	۵
_____	وضیفه	۶
_____	نظام	۷
_____	طبیعی	۸
_____	تابع	۹
_____	تخمین	۱۰
_____	موضوع	۱۱
_____	غرغره	۱۲
_____	لاکن	۱۳
_____	محاریه	۱۴
_____	غنیمت	۱۵
_____	جامعه	۱۶
_____	عجب	۱۷
_____	عرب	۱۸
_____	غریب	۱۹
_____	رساله	۲۰
_____	غلط	۲۱
_____	رموز	۲۲
_____	رقم	۲۳
_____	کاتب	۲۴
_____	صحبت	۲۵
_____	قهقهه	۲۶
_____	موجود	۲۷
_____	اجنبی	۲۸
_____	عذر	۲۹
_____	لزوم	۳۰

Transkripsiyona çevirin.

_____	گرز	۱
_____	بدین	۲
_____	مست	۳
_____	سردار	۴
_____	رنجیده	۵
_____	اژدرها	۶
_____	بخت	۷
_____	دسته	۸
_____	راست	۹
_____	پروانه	۱۰
_____	مرد	۱۱
_____	بلند	۱۲
_____	بستکار	۱۳
_____	خاندان	۱۴
_____	جنگاور	۱۵
_____	گل	۱۶
_____	کار	۱۷
_____	باران	۱۸
_____	چارمیخ	۱۹
_____	سرخوش	۲۰
_____	دردانه	۲۱
_____	گر	۲۲
_____	برابر	۲۳
_____	گفته	۲۴
_____	تخت روان	۲۵
_____	گرچه	۲۶
_____	بتر	۲۷
_____	پری	۲۸
_____	کوفته	۲۹
_____	پرهیز	۳۰

Hemze'nin çeşitli yazılışları

Hemze harfi ؤ aslında Arapçada uluslararası fonetik alfabeye [ʔ] sembolüyle ifade edilen sesi vermektedir. Bu ses, ses üretim yolunun başka hiçbir yeri değiştirilmeden ses telleri kapatılarak yapılır. Türkçede kelimenin manasını değiştirebilecek ayrı bir ses olarak mevcut olmadığından dolayı Türkçedeki Arapçadan gelen kelimelerde genel olarak telaffuz edilmemektedir.

Kelimenin sonunda

Hemzenin yazılışı Arap elifbasındaki diğer kelimelerden biraz farklı olmak üzere sadece kelimenin sonunda tek başına yazılabilir. Diğer bütün pozisyonlarında başka bir harfin ya üstünde ya da altında yazılması lazımdır.

Yaygın kullanılan bazı kelimelerin sonunda tek başına hemze bulunabilir ancak bu pozisyonda hemze sıkça düşürülür ve bu kelimeler hemzesiz yazılır:

شفاء	جزء	نساء	بناء	اسماء	سما
şifā'	cüz'	nisā'	binā'	esmā'	semā'

(Osmanlıcada örnekleri çok nadir olsa da burada bahsedilmesi gerekir ki Arapça cümlelerde bazı fiil çekimlerinde hemze uzun sesliden sonra kelimenin içinde de tek başına yazılabilir – ör. جاءت cā'et 'o [dişil] geldi'.)

Ayrıca çok nadiren olsa bile genellikle kısa sesliden sonra hemze sesiyle biten Arapça kelimelerde bazen hemze, kelimenin ortasında yazıldığı gibi o sesliyi temsil eden harfin üzerinde yazılabilir.

قارئ	تَوَكُّؤ
qāri' (okuyan)	tevekkü' (yaslanma, dayanma)

Hemzenin bu yazılışı Osmanlıca metinlerin birçoğunda tercih edilmemiştir ve hemze bu kelimelerde ya ayrı bir harf olarak yazılmıştır ya da hiç yazılmamıştır.

Kelimenin başında

Kelimenin başında hemze sadece elif ile birlikte kullanılır ancak bu pozisyonda da amacı sadece karışıklığa yol açabilecek imlalarda Arapçadan gelen kısa bir seslinin mevcudiyetini belirtmektir. Kelimenin başında hemze elifin üstünde bulunuyorsa genel olarak *e* sesini verir,¹ fakat kelimeye göre bazen kısa *ü* sesini de verdiği görülür.² Altında bulunuyorsa kısa *i* sesini verir.³

أول	أم	إقامت
evvel	ümm (anne)	iķāmet

Hemze, hangi sesi temsil ettiğinin belli olması istenmesi durumunda o sese uygun harekeyle birlikte kullanılabilir, mesela:

أول	أم	إقامت
evvel	ümm (anne)	iķāmet

Elif üstündeki hemze bazen yuvarlak seslilerden biri olmadığını göstermek için Türkçe veya Farsçadan gelen, başında *ev* diye telaffuz edilen او harfleri ya da *ey* diye telaffuz edilen ای harfleri olan kelimelerde bulunabilir, mesela:

أو	أير	أوستا
ev	eyer	Evestā ⁴

Osmanlı son dönemine ait olan metinlerde hemze bazı kelimelerin başında *ö* sesini vermek için و harfinden önce başka hiçbir işaret taşımayan tek diş üzerinde kullanılmıştır. Bu hadise en çok ‘ölmek’ ve ‘olmak’ fiillerinin, kalın veya inceliği belli olmayan şekillerinin ayırt edilmesi gereken yerlerde rastlanır.

اولدی	ئولدی (اولدی)
oldu	öldü

¹ Tabii ki bir sonraki konsonant kalınsa *e* sesi kısa *a*'ya da dönüşebilir.

² Aynı şekilde *ü* sesi de kalınlaştırılıp kısa *ü*'ya dönüşebilir.

³ Kısa *i* sesi de *i*'ya dönüşebilir.

⁴ Modern Türkçe ‘Avesta’ – Zerdüştilerin en önemli kutsal kitabı.

Kelimenin ortasında

Hemzenin yazılışları en çok kelimenin ortasında çeşitlenir. Kısacası kelimenin ortasındaki hemze genel olarak etrafındaki seslilerin – uzun olmasalar bile – uzun versiyonunu ifade eden harf ya da söz konusu ى ise şekil olarak ona çok benzeyen noktasız tek diş üstünde yazılır. Bu sembol aynı zamanda hemze hecenin başında bulunduğu zaman da kullanılır:

	e, a, veya $\bar{a}$ ⁵ varsa	$\bar{i}$, i , veya $\bar{i}$ varsa ya da sessizden sonra	$\bar{u}$, u , veya $\bar{u}$ varsa
	أ	ئ / ؤ	ؤ
örnek	رأى re'y (oy)	دائم dā'im	سؤال su'al (soru)

Elbette bazen hemzedden önceki sesli, ondan sonraki sesliden farklı olur. Bu durumlarda hemzenin yazılışının hangi sesliye ait olan harfin üstünde yazılması gerektiğini öğrenmek için aşağıdaki öncelikler sırasına bakabilirsiniz:

I > U > A

Yani hemzenin etrafında hem $i/i/\bar{i}$ hem de başka bir sesli varsa, genellikle $\bar{i}$ ile yazılır, halbuki eğer $i/i/\bar{i}$ yok ama $\bar{u}/u/\bar{u}$ varsa $\bar{u}$ ile yazılır. Aynı zamanda bunlar kuraldan daha çok eğilimdir ve ortasında hemzesi olan her kelimenin yazılışının ezberlenmesi lâzımdır.

⁵ Ashında kelimenin ortasında uzun $\bar{a}$ sesinden önce hemze olduğu zaman elifi tekrar yazmamak için meddli elif yazılır – ör. قرآن kūr'ān.

Tablo 18: hemzesi olan birkaç yaygın kelime

içinde hemzesi olan kelimeler

cüz'ī	جزئی
dā'im	دائم
dā'imen (dā'imā)	دائماً
dā'ir	دائر
dā'ire	دائره
fā'ik	فائق
hey'et	هیئت
mes'ele	مسئله (مسأله)
mes'ul	مسئول (مسؤول)
mes'uliyet	مسئولیت (مسؤولیت)
neş'e	نشئه
re'y	رأى
sā'ire	سائر
su'āl	سؤال
ye's	یأس
'ā'ile	عائله
'ā'ilevī	عائلولی

sonunda hemzesi olan kelimeler

binā'	بناء
cüz'	جزء
esmā'	اسماء
inşā'	انشاء
kāri' (kārī)	قارئ
semā'	سماء
şey'	شیء (شئ)
şifā'	شفاء

Tenvīnli zarflar ﴿تنوينلى ظرفلر﴾

Arapça harekeler kelimenin sonunda bazen çifte yazılır. Bir hareke böyle yazıldığı zaman işlevi, Arapçadaki bir isim halinin belirtisiz versiyonunu temsil etmektir. Tesadüfen Arap dilinin hem üç tane kısa seslisi hem de üç tane isim hali var, her kısa sesli de birer hal eki yapar. Aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi belirtisiz hal ekleri belirtili karşılıklarından ayıran tek şey, sonlarında bulunun *n* sesidir. Bu sebeple böyle yazılışlara topluca *tenvīn* (yani nūnlama) denir.²⁸

Tablo 19: Arapça hal ekleri

hal ekinin ismi	belirtili	belirtisiz
مرفوع <i>merfūʿ</i> (özne) ²⁹	ُ - <i>ü</i>	ْ - <i>ün</i>
منصوب <i>menşūb</i> (nesne)	َ - <i>e</i>	ِ - <i>en</i>
مجرور <i>mecrūr</i> (ilgi)	ِ - <i>i</i>	ٍ - <i>in</i>

Yukarıdaki Arapça isim hallerinin çoğu Osmanlıcada sadece Arapça cümlelerde kullanılır, dolayısıyla bu aşamada öğrenmenize gerek yoktur. Bununla beraber temel işlevinin yanısıra çifte *fetha* — yani ُ (*fethaten*) — Osmanlıca metinlerde Türkçe cümleler içerisinde bile zarf olarak kullanılan bir sürü Arapça kelimedede bulunabilir.

Bu tenvinli zarflar genel olarak üç şekilde yazılır, gerçi çifte tenvin de — çoğu işaretler gibi — bazen imladan düşer:

Tablo 20: tenvinli zarfların yazılışlar

bundan sonra	yazılış	örnekler
ء	ُ (ع) - <i>'en</i>	بناء <i>binā'</i> → بناءً <i>binā'en</i>
elif-i maḫsūre olan ی	ُ (ي) - <i>en</i>	معنى <i>ma'na</i> → معنًى <i>ma'nen</i>
dişillik eki olan ت ya da ة	ُ (ة) - <i>ten</i>	حقيقت <i>ḥaḳīḳat</i> → حقيقتاً <i>ḥaḳīḳaten</i>
başka bir sessiz	أ - <i>en/-an</i>	روح <i>rūḥ</i> → روحاً <i>rūḥen</i>

Aynı zamanda amiyane dile iyice yerleşmiş olan az sayıda zarfta bu ek, asıl telaffuzu yukarıdaki gibi olmasına rağmen son dönemde standart lehçede harekesiz imlasını yansıtarak *-ā* şeklini almış:

Tablo 21: telaffuzu normalleşmiş tenvinli zarflar

دائماً *dā'imen* → دائماً *dā'imā*
مثلاً *meşelen* → مثلاً *meşelā*

Aşağıdaki kelimeler, Arapçadan gelip Osmanlıcada kullanılan tenvinli zarfların yaygın birkaç örneğidir.

²⁸ Her birinin de ayrı bir ismi var; Osmanlıcada az kullanılırsalar bile normal Arapça isimlerinin sonuna *-ten* eklenerek elde edilebilir: ضمة *damme* → ضمةً *dammeten*, فتحه *fetha* → فتحاً *fethaten*, كسره *kesre* → كسرةً *kesreten*

²⁹ Bu hal isimleri Türkçe karşılıklarından çok farklıdır, zira bir hal ekinin birden fazla ve birbirlerinden çok farklı olan birçok işlevi olabilir!

Tablo 22: Birkaç yaygın tenvinli zarf

aşlen	اصلاً
'aynen	عيناً
ba'zen	بعضاً
binā'en	بناءً
cevāben	جواباً
cidden	جداً
cümleten	جملةً
esāsen	اساساً
fikren	فكراً
fi'ilen	فعلاً
ḥaḳīḳaten	حقيقةً
ḥālen	حالاً
ḥarfīyen	حرفياً
ḥuḳūḳan/ḥuḳūḳen	حقوقاً
'ilāveten	علاوةً
ismen	اسماً
kaṭ'īyen	قطعياً
kāmilen	كاملاً
kısmen	قسماً
manṭıken	منطقاً
ma'nen	معنىً
merḥāmeten	مرحامةً
muḥtemelen	محتماً
mütemādiyen	متمادياً
naẓaran/naẓaren	نظراً
rūḥen	روحاً
temāmen/tamāmen	تماماً
teşādüfen	تصادفاً
zāhiren	ظاهراً
zāten	ذاتاً
zihnen	ذهناً

Lütfen aşğıdaki kelimeleri Osmanlı yazısıyla yazın, sonra niteliklerini inceleyerek hangi dilden (Türkçe, Arapça, Farsça) geldiklerini tahmin etmeye çalışın.

	Arap harfleriyle	Hangi dil?
1	ihtilāl	_____
2	zābıt	_____
3	géce	_____
4	ikindi	_____
5	omuz	_____
6	‘azīm	_____
7	‘adālet	_____
8	laṭīf	_____
9	kemāl	_____
10	cennet	_____
11	şerāb	_____
12	ma‘kūl	_____
13	yaqın	_____
14	rūzgār	_____
15	teşekkür	_____
16	inḳılāb	_____
17	perīşān	_____
18	başlangıç	_____
19	āheste	_____
20	mehtāb	_____

هانکی دیل؟	ترانسکریپسیون	
		کذراکاه ۱
		هیئت ۲
		عنعنه ۳
		صیناو ۴
		مرحمت ۵
		نظر ۶
		آتشپرست ۷
		طبیعی ۸
		پرهیز ۹
		خرکوش ۱۰
		موسم ۱۱
		قره ۱۲
		رنک ۱۳
		محاربه ۱۴
		شفاء ۱۵
		جامع ۱۶
		مشروبات ۱۷
		کچمک ۱۸
		غالبیا ۱۹
		انتقام ۲۰
		یایمق ۲۱
		دلبر ۲۲
		دوام ۲۳
		چشمه ۲۴
		چارشنبه ۲۵
		کلستان ۲۶
		عالم ۲۷
		معرفت ۲۸
		عذر ۲۹
		کوپک ۳۰

Tamlama, genel olarak tamlanan dediğimiz biri isim olmak üzere iki parçadan oluşan bir gramer yapısıdır. Tamlamanın diğer unsuruna tamlayan denir. Tamlayan sıfat (sıfat tamlaması) ya da isim (isim tamlaması) olabilir ama hangisi olursa olsun amacı, bağlı olduğu tamlananla ilgili bilgi verir.

Günümüz Türkçesinde sıfat tamlamasının birkaç örneğine bakılırsa genel olarak tamlayanın, tamlanandan önce geldiği tespit edilir:

tamlayan	tamlanan
<i>yüksek</i>	<i>bina</i>
<i>güzel</i>	<i>ev</i>

İsim tamlamaları, bazı ekler getirildiği halde sözdizimi açısından aynı şekile kurulur:

tamlayan	tamlanan
<i>Türkiye</i>	<i>Cumhuriyeti</i>
<i>babamın</i>	<i>arabası</i>

Farsçada hem sıfat hem de isim tamlamalarında tamlayan tamlanandan sonra gelir ve birine *izāfet* denilen bir ek ile bağlanır. Telaffuzu biraz farklı olsa bile bu ek Osmanlıcadaki Arapça ve Farsça unsurlarla da aynı şekilde kullanılabilir, ancak genelde Farsça ya da Arapça olmayan unsurlarıyla birlikte kullanılmaz. (ör. *ev-i büyük*)

tamlanan	tamlayan	
<i>nām-ı</i>	<i>diğer</i>	“diğer isim”
<i>āb-ı</i>	<i>hayāt</i>	“hayat suyu”
<i>devlet-i</i>	<i>‘aliye</i>	“yüce devlet”

İzāfet ekinin Osmanlıcadaki telaffuzu büyük ihtimalle bölgeden bölgeye ve dönemden döneme biraz olsa da değişmiştir. Fakat genel olarak bu günlerde Osmanlıca okurken toplam dört şekli olur:

	kalın	ince
sesliden sonra ³⁰	-yı	-yi
sessizden sonra ³¹	-ı	-i

Osmanlı elifbasında bu ek üç farklı yazılışa sahiptir:

bundan sonra	yazılış	örnekler
sesli olan ، ya da ی	ُ (ى / ة) ³²	آبدۀ حریت / کرسی چینی
sesli olan ، ya da و	ی	بنای بلند / روی زمین
herhangi bir sessiz	(yok; nadiren <i>kesre</i> ِ)	باب عالی (بابِ عالی)

³¹ Osmanlıcadaki yazılışından dolayı Türkiye’deki akademisyenler genelde ، harfinden sonra bu ekin y’siz versiyonlarını kullanırlar – ör. *آبدۀ حریت* *ābide-i hürriyet*.

³¹ Tabii ki ع harfi de genellikle Osmanlıcada telaffuz edilmemesine rağmen bir konsonant sayılır.

³² Bazı metinlerde izafeti belirten hemzenin şekli hafif değişebilir ya da – özellikle ی harfinden sonra – tamamen yok olabilir.

‘Arabca kelimelerin yapısına karşılaştırmalı bir bakış’ عریجه کلمه لرنک یاییسنه قارشیللا شدرمه لی ﴿﴾ بر باقش

Her dil kendisine mahsus olarak o dilde mana ifade edebilecek en kısa unsur diye tanımlanan köklerden yeni kelime türetme metotlarına sahiptir.

Türkî dillerde kökler genel olarak belli bir düzende bulunan ve çok az değişime uğrayan seslilerle sessizlerden oluşur – ör. *ek, tut, taş*. Bu kökler genellikle tek başlarına kelime olarak kullanılıp mana ifade edebilir. Ayrıca bunlara çeşitli sonekler getirilerek yeni kelimeler türetilebilir – ör. *eklem, tutanak, taşlamak*.

İngilizce, Fransızca, Yunanca, Farsça, Ermenice, Kürtçe v.s. Hint-Avrupa dillerinde aynen Türkî dillerde olduğu gibi kökler belli bir düzende bulunan seslilerle sessizlerden oluşur – ör. *mouse, break*, ‘yaşamak’ manasına gelen *live* – ancak çeşitli son ve öneklerin yanısıra bu köklerdeki asıl seslilerde umlaut ve ablaut dediğimiz süreçlerin sonucu olarak temel bir değişiklik görülebilir – ör. *mice, broken*, ‘canlı’ manasına gelen *live*.

İbranîce, Süryanîce, Arapça v.s. Sâmi dillerdeki kökler ekseriyetle üç, daha nadiren ise dört, ve daha da nadiren ise beş sessizden oluşur – ör. *h-b-r, k-t-b, d-r-b* – ve aslında seslisi olmayan halleri tek başlarına hiç kullanılmayan bu köklerin önüne, sonuna ve aralarına çeşitli seslilerle sessizler getirilerek cümle içinde mana ifade edebilecek kelimeler türetilir – ör. *iḥbār, mektüb, ıdḫırāb*.

‘Osmanlıcadaki ‘Arabca kelimeler’ عثمانلیجه ده کی عریجه کلمه لر ﴿﴾

Osmanlıca bir sürü dilden oluşan bir edebî kompozit olduğu için diline Osmanlıca denilebilecek bir metin okurken dönem, mevzu v.s. o metnin yazıldığı bağlama ait olan faktörlere göre yazarının Arapçadan, Farsçadan, hatta Fransızcadan bile komple cümle aktarıp o dildeki telaffuzuna uymaya çaba göstererek Arap harflerine çevirdiği görülebilir.

Fakat Osmanlıca cümlelerin çoğu esasen Türkçe bir altyapı üzerine kurulan “yabancı” unsurlardan ibarettir. Bu sebeple Osmanlıcadaki Arapça unsurların yapısını öğrendiğimiz zaman ana maksadımız Arap dilinin bütün gramer kurallarını öğrenmekten ziyade Osmanlıca cümleler içinde aşina olmayan bir kelimenin manasını, köküne ve yapısal bileşenlerine bakarak tahmin edebilmemizi sağlayan bazı yapılarını öğrenmektir.

Arapçadaki köklerin çoğunun esas manası bir hareket (yani fiil) tasvir eder, ancak bazı kökler sadece isim olarak kullanılabilir. Bunlara اسم جامد *ism-i cāmid* yani ‘asıl isim’ denir. Osmanlıcada, direkt Arapçadan alınan bir cümle olmadığı sürece şahıs veya zamana göre çekimlenmiş fiil şekilleri – ör. *یکتب* *yektüb* ‘o [eril] yazar’ – bulunmaz. Dolayısıyla Osmanlıca öğrenirken çalıştığımız Arapça unsurlar genel olarak masdar (isim-fiil), isim, veya sıfat olur. Arapçada, aynen Türkçe ve başka bir sürü dilde yapıldığı gibi, bir sıfat isim olarak da kullanılabilirdiği için – ör. ‘Kel geldi.’ – geleneksel olarak bunların hepsinin dahil olduğu kategoriye اسم مشتق *ism-i müştak(k)* yani ‘türemiş isim’ denir.

Üç mühim kavram: kök, maşdar ve māzī ❖ اوج مهم قاوام: كوك، مصدر و ماضى

Arapçadan gelen türemiş isimler öğrenilir ya da incelenirken genelde üç terime gönderme yapılır.

Kök (Arapça جذر *cizr*) ör. ك ت ب – ya da bitişik yazılırsa كتب

Geleneksel Arapça gramer açıklamalarında kökler, dilde mana taşıyıp cümlede kullanılabilen bir unsur olmadığından dolayı kök teriminden pek faydalanılmamasına rağmen Arapça üzerinde yapılan modern dilbilimsel incelemelerde oldukça önemli bir kavramdır. Bu incelemelere göre Arapçadaki مُشْتَقُّ *müştaqq* (yani 'türemiş') unsurların hepsi, genellikle üç, bazen dört, veya çok nadiren beş sessizden oluşan birer köke dayandığı söylenmektedir.

Māzī (ماضى) ör. كَتَبَ *ketebe*

Arapçada bir kökün aslî harflerini mümkün olduğu kadar az süs (yani zā'id unsur) ile belli eden ve dolayısıyla köke kavramsal olarak en yakın olan vezin genel olarak kısaca *māzī* (yani 'geçmiş') dediğimiz üçüncü şahıs tekil eril geçmiş zaman şeklidir. En yaygın basit māzī vezni فَعَلَ *fa'ele* olup 1e2e3e formülünü takip etmekte, fakat başta فَعَلَ *fa'ile* 1e2i3e olmak üzere başka formüller de vardır. Geleneksel sistemde çoğu durumlarda cümlede kullanılabilecek bir unsur olduğu için mazi, kök yerine bir referans olarak kullanılmıştır.

Mücerred Maşdar (مُجَرَّدٌ مَصْدَرٌ) ör. كِتَابَةٌ *kitābe*

Türkçede olduğu gibi Arapçada bir masdar, o masdara ait olan kökün tasvir ettiği hareket anlamına kullanılmaktadır. Arapça mücerred masdar vezinleri, Türkçedeki karşılıkları olan sabit *-mAk*, veya *-mA* eklerinin aksine, birçok şekli olabilir. Bu vezinlerin sayısı kısıtlı olsa bile bir kökün mücerred masdarının hangi vezinde olduğu ancak ezberlenerek ya da sözlüğe başvurularak öğrenilebilir. Çoğu yaygın mücerred masdar vezinlerinde aslî harflerin arasında çeşitli hareketler (yani kısa sesliler) veya zā'id harf olarak ي/و/ا (yani uzun sesliler) bulunabilir; bazılarının sonunda da ان veya dişillik eki olan ة (telafuz ve imlada ة ya da ت) zā'id harfler olarak bulunur.³³ Aynı zamanda yine geleneksel olarak Arapça gramerini öğretilirken, Türkçe sözlüklerde olduğu gibi referans olarak kök veya mazi yerine bir kökün en yaygın masdar şeklinden faydalanılabilir.

Arabca kelimelerin genel yapısı ❖ عربجه كلمه لرك كئل ياييسى

Yukarıdaki bölümlerde belirtildiği gibi Arapçadaki kökler normalde üç sessizden oluşur, ancak bazı kökler dört ve hatta beş sessizden bile oluşabilir. Köke ait olan sessizlere اَصْلِي حَرْف *aşlî harf* denir. Üç aşlî harfi olan köklere ثَلَاثِي *sülāsī*, dört aşlî harfi olan köklere رُبَاعِي *rübā'ī*, ve beş aşlî harfi olan köklere خَمَاسِي *humāsī* denir. Arapçada bir kökten herhangi bir kelime türetmek için o köke ait olan temel üç (veya dört veya beş) sesi, belli sessiz ve seslilerden oluşan çeşitli kalıplara uydurmak yeterlidir. Bu kalıplara وَزْن *vez(in)* denir. Kalıpları tamamlamak için aşlî harflere eklenen harflere de زَائِد حَرْف *zā'id* harfler denir.

Her veznin kendisine mahsus bir işlevi vardır, meselâ فَاعِل *fā'il* kalıbına uyan kelimeler hareket yapanı ifade ederken مَفْعُول *mef'ul* kalıbına uyan kelimeler ise harekete maruz kalanı ifade eder. Bu doğrultuda 'yazmak' fikrini ifade eden ك ت ب kökünün فَاعِل *fā'il* vezni كَاتِب *kātib* (yani 'yazan'), مَفْعُول *mef'ul* vezni ise مَكْتُوب *mektüb* (yani 'yazılan').

³³ Yaygın sayılabilecek tek istisna تَفْعَال *tef'āl* veznidir; pek yaygın olmayan birkaç mücerred masdar vezni daha t harfiyle başlar.

وزنلرك اسملندرلمهسى ◊ Veznleriñ isimlendirilmesi

Türkçe veya İngilizce gibi bazı diller üzerinde çalışan dilciler, kendi dillerinin gramer yapılarına isim verirken o gramer yapılarının kullanımlarına gönderme yapmayı tercih etmişken — ör. ‘yönlendirme durumu’, ‘possessive’ — Arap gramercileri her vezni, aslen ‘yapmak’ gibi bir anlamı olan ل ع ل kökünün o vezinden faydalanan şekliyle isimlendirmeyi uygun görmüşlerdir. Yani başka bir kökten türemiş bir kelimenin aşlı harflerini ل ع ل harfleriyle değiştirirsek o kelimenin vezninin ismini bulmuş oluruz. Tabii ki bir kelimenin veznini ararken Arapçadaki bazı sessizlerin, etraflarında bulunan seslileri kalınlaştırabileceğini göz önünde bulundurmamız lazım. Nitekim ل ع ل kökünün ikinci unsuru olan ع harfi de bunlardan biridir, dolayısıyla Arapçadaki kalıpların isimlerinde bulunan, normalde ince olması gereken bazı kısa harfler kalına dönüşebilir.

كلمه لرك معنالنره كوره صنفلا ندرلمهسى ◊ Kelimeleriñ ma‘nalarına göre sınıflandırılması

Bahsi geçen sistemin yanısıra Arapçadaki kelimeleri, şekillerine göre değil de semantik rolleri ya da anlamsal niteliklerine göre sınıflandıran bir sistem daha mevcuttur. Modern dilbilimsel yöntemlerle mesela Türkçede bir fiilin hareketini yapan isimlerin hepsine — ekleri ne olursa olsun — ‘yapıcı’ ya da ‘kılıcı’ denir; *-CI* ekini taşıyan *kitapçı* kelimesine de, *-(y)An* ekini taşıyan *satan* kelimesine de gramer terimi olarak ‘yapıcı’ ya da ‘kılıcı’ denilebilir. İngilizce’de bu terimlerin karşılığı ‘agent’ olur.

Benzer bir şekilde, Arapçadan gelen geleneksel sistemde aynı gruba ait olan iki kelimenin vezni aynı olmayabilir, fakat bazı vezinlerdeki isimler ekseriyetle belli bir gruba girebilir. Türemiş isimler (yani *ism-i müştakḳ*) geleneksel olarak anlamlarına göre aşağıdaki on gruba ayrılır:³⁴

- *maşdar* مصدر – fiil isim (Türkçe *-mAḳ, -mA, -(y)Iş*)
- *ism-i fā‘il* اسم فاعل – fiilin daha geçici olarak hareketini yapan³⁵ (Türkçe *-(y)An*)
- *ism-i mef‘ūl* اسم مفعول – fiilin hareketine maruz kalan (Türkçe *-IAn, -IlmIş*)
- *şıfat-ı müşebbehe* صفت مشبهه – fiilin hareketiyle (*ism-i fā‘il*’e göre) daha kalıcı bir bağı olan (Türkçe *-CI*)
- *mübālağa-i fā‘il* مبالغه فاعل – fiilin hareketini çok yapan, sürekli yapan, şiddetle yapan³⁶
- *ism-i tafḍīl* اسم تفضيل – kökün manasına bağlı olan üstünlük gösteren bir sıfat (Türkçe *daha, en*)
- *ism-i mekān* اسم مكان – fiilin hareketinin genellikle yapıldığı yer
- *ism-i ālet* اسم آلت – fiilin hareketini yaparken kullanılan alet (Türkçe *-KAç, -(y)AcAk*)
- *ism-i taşğīr* اسم تصغير – küçüklük, azlık, sevgi ifade etmek için kullanılır (Türkçe *-CIk, -CAğIz*)
- *ism-i mensūb* اسم منسوب – kökten türemiş başka bir isme bağlılık ifade eden bir sıfat/isim

³⁴ Parentez içinde verilen Türkçe ekler, Arapçada bu kategoriye ait olan vezinlerin ancak kabaca karşılıklarıdır. Bu kategoriye giren Arapça kelimeler genel olarak Türkçeye çevirilince böyle ekleri taşır.

³⁵ Unutmayın ki fā‘il veznindeki bütün kelimeler *ism-i fā‘il* olduğu halde bütün *ism-i fā‘il*’ler fā‘il vezninde olmaz, zira vezinler bir kelimenin yapısına gönderme yaparken bu sınıflandırma sistemi kelimelerin anlamlarına dayarak uygulanır.

³⁶ Buna *mübālağa-i ism-i fā‘il* de denir.

Bu tablolar nasıl kullanılır?

Bu tablolar, Osmanlıcada kullanılan en yaygın mücerred masdar şekillerini daha sistematik bir şekilde gösterir.

Her küçük (3x3) tabloda ikinci hecesinde başlıkta bahsedilen seslisi olan vezinler bulunur;

- ilk satırdaki sesli **e**,
- ikinci satırdaki sesli **i**,
- üçüncü satırdaki sesli **ü** olur.

Aynı zamanda her küçük tablonun ortadaki sütununda, en soldaki sütununda bulunan veznin dişillik - yani -e(t) - ekli halini gösterir.

En sağdaki sütunda bulunan şekil ise en soldaki sütunda bulunan veznin **-ân** ekli halini gösterir.

Köşeli parantez ([ ]) içinde bulunan vezinle az sayıda kelimedede kullanılır.

Gri hücreler, tablonun yapısına göreye hiç ya da çok nadiren rastlanan vezinlerin olması gereken yerlerdir.

DİKKAT: Bunlar bütün mücerred masdar vezinlerini göstermez! Sadece en yaygın şekillerinin birçoğunu gösterir.

Final sınavınız için köşeli parantez içindeki vezinlerden başka bu sayfada bulunan 21 tane vezinler üzerinde çalışmanız yeterlidir!

FORMÜL

son ek yok

-e(t)

-ân

2. hece yok		
1e23	1e23e(t)	
1i23	1i23e(t)	1i23ân
1ü23	1ü23e(t)	1ü23ân

2. hecede e var		
1e2e3	1e2e3e(t)	1e2e3ân
1i2e3		
[1ü2e3]		

2. hecede â var		
1e2â3	1e2â3e(t)	
1i2â3	1i2â3e(t)	
1ü2â3		

2. hecede î var		
1e2î3		

2. hecede ü var		
1e2ü3	[1e2ü3e(t)]	
1ü2ü3	1ü2ü3e(t)	

iSİM (Arap harfli)

son ek yok

ة -

ان -

2. hece yok		
فَعَلَ	فَعَلَةٌ	
فِعَلَ	فِعَلَةٌ	فِعْلَان
فُعَلَ	فُعَلَةٌ	فُعْلَان

2. hecede ِ var		
فَعَلَ	فَعَلَةٌ	فَعْلَان
فِعَلَ		
[فُعَلَ]		

2. hecede ا var		
فَعَال	فَعَالَةٌ	
فِعَال	فِعَالَةٌ	
فُعَال		

2. hecede ي var		
فَعِيل		

2. hecede و var		
فَعُول	[فَعُولَةٌ]	
فُعُول	فُعُولَةٌ	

iSİM (Latin harfli)

son ek yok

-e(t)

-ān

2. hece yok		
fa'l	fa'le(t)	
fi'l	fi'le(t)	fi'lān
fu'l	fu'le(t)	fu'lān

2. hecede a (= e) var		
fa'al	fa'ale(t)	fa'alān
fi'al		
[fu'al]		

2. hecede ā var		
fa'āl	fa'āle(t)	
fi'āl	fi'āle(t)	
fu'āl		

2. hecede ī var		
fa'īl		

2. hecede ū var		
fa'ūl	[fa'ūle(t)]	
fu'ūl	fu'ūle(t)	

ÖRNEKLER (Arap harfli)

son ek yok   ة -   ان -

2. hece yok		
جرح	دَعْوَت	
فِكْر	شِرْكَت	وِجْدَان
شُكْر	عُرْبَت	حُسْرَان

2. hecede ِ var		
كِرَم	حَرَكَت	حَلِجَان
خِذَع		
[لُعْت]		

2. hecede ا var		
رَوَاج	كِفَالَت	
خِطَاب	زِيَارَت	
سُؤَال		

2. hecede ي var		
يَمِين		

2. hecede و var		
قَبُول	[صُرُورَت]	
وُقُوع	سُكُونَت	

ÖRNEKLER (Latin harfli)

son ek yok   -e(t)   -ān

2. hece yok		
cerh	da'vet	
fikr	şirket	vicdān
şükr	ğurbet	hüsrān

2. hecede e/a var		
kerem	hareket	helecān
hida'		
[lügat]		

2. hecede ā var		
revāc	kefālet	
hiṭāb	ziyāret	
su'āl		

2. hecede ī var		
yemīn		

2. hecede ū var		
qabūl	[zarūret]	
vuqū'	sükūnet	

Aşağıdaki kökleri belirtilen sülasi mücerred madar vezinlerine sokun, sonra elde edilen masdarları trans-ripte edin. **Unutmayın ki vezin isimlerinin sondaki ۛ harfleri hem ت olarak hem de ۛ olarak okunabilir ve yazılabilir!**

مصدر (ترانسکرپته)	مصدر	مصدر وزنی	کوک
_____	_____	فَعَالٌ	۱. رشد
_____	_____	فُعُولَةٌ	۲. ضرّ
_____	_____	فَعْلٌ	۳. جذب
_____	_____	فَعَلَةٌ	۴. قدم
_____	_____	فِعْلٌ	۵. علم
_____	_____	فِعْلَةٌ	۶. هجر
_____	_____	فُعْلٌ	۷. صلح
_____	_____	فُعْلَةٌ	۸. صحب
_____	_____	فَعْلٌ	۹. شرف
_____	_____	فُعُولٌ	۱۰. شمل
_____	_____	فُعُولَةٌ	۱۱. حکم
_____	_____	فُعَالٌ	۱۲. خمر
_____	_____	فَعِيلَةٌ	۱۳. حقّ
_____	_____	فَعْلَانٌ	۱۴. عرف
_____	_____	فَعَالَةٌ	۱۵. سفر

Akşām-ı Seb‘a (Yedi Kısm): Arapça fiil köklerinin çeşitleri ۞ عریجه (یدی قسم):
فشل کوکلرنک چشیدلری

Arapçadaki bütün fiil köklerinden, o kökler vezin denilen kalıplara uydurularak yeni kelimeler türetilir. Fiil kökü sülāsīyse o köke ait olan üç sessiz harf, çeşitli seslilerle sessizlerden oluşan belli bir vezne kaideli bir şekilde sokulur.³⁷ Böylece manası tahmin edilebilir bir kelime ortaya çıkar.

Daha önce belirtildiği gibi sülāsī kökler üç sessiz harften oluşur. Ancak bazı kökler, kendilerinden türeyen kelimelerin belli vezinlerde hafif değişikliklere uğramasını sağlayan niteliklere sahiptir.

Her kökün bütün vezinlerdeki tam şekillerini tahmin edebilmek hedefiyle bütün kökler, olabilecek bütün bu istisnâ niteliklerini hesaba katarak yedi kategoriye ayrılabiliriz. Bu kategorilere bir sistem olarak اقسام سبعه *akşām-ı seb‘a* denir.

Akşām-ı seb‘ada bütün fiiller iki gruba ayrılır: صحیح *şahīh* (‘doğru, otantik, sağlıklı’) fiiller ve معتل *mu‘tel* (‘hasta, sakıncalı’) fiiller. Bu iki grubun arasındaki temel fark sahih fiillerin köklerinin illetli (sıkıntılı) dediğimiz , veya ى harflerinden hiçbirini içermezken mu‘tel fiillerin köklerinin bunlardan en az bir tanesini çeşitli pozisyonlarda içermesidir.³⁸ İletli harfler bazı vezinleri sahih fiillerle kullanılan daha normal şekillerine göre kayda değer bir biçimde değiştirdiği için mutel fiiller aynı zamanda illetli fiiller olarak da bilinir.

Sahih ve mutel fiiller de niteliklerine göre daha spesifik gruplara ayrılabilir. O grupların isimleri, herbirinde bulunan köklerin belirgin unsurlarıyla birlikte aşağıda bulunabilir.

³⁷ Şimdilik *rübā‘ī* ve *humāsī* — yani dört veya beş sessizden oluşan — kökler konumuzun dışındadır.

³⁸ Geleneksel olarak ى harfine de illetli denir ancak bazı vezinlerde bir kökte bulunan illetli harf ى harfine dönüşebildiği halde ى bir kökün aklı harflerinden olamaz.

Şahih (صحيح) fiil kökü çeşitleri

1. Sālim (سالم)

En kaideli kök türüdür. Ne illetli harf ne de hemze içerir ve ikinci ve üçüncü harfleri birbirinden farklı olur – ör كُتِبَ ‘yazmak’, عمل ‘yapmak, yaratmak’ ya da حَرَكَ ‘hareket etmek’.

Genel olarak bir vezni ilk sālim köklerde uygulandığı haliyle öğreniyoruz, sonra sālim olmayan köklerde uygulanan vezinleri o veznin hafif değiştirilmiş versiyonu olarak anlaşılabilir.

Tablo 23: سالم *sālim*

3	2	1
(normal harf)	(normal harf)	(normal harf)

2. Mehmūz (مهموز)

Mehmūz köklerin harflerinden biri hemze olur. Mehmūz kökleri, hemzenin kökteki pozisyonuna göre üç alt kategoriye ayrılabilir, her alt kategori de kendi ismini فعل isimlendirme sisteminden almaktadır: (1) مهموز الفاء *mehmūz 'ül-fā'* grubunda hemze ilk unsuru — *fe/fā'* harfi olması gereken yerde — oluyor; (2) مهموز العين *mehmūz 'ül-‘ayn* grubunda ikinci unsuru — yani ع *'ayn* yerinde — oluyor; (3) مهموز اللام *mehmūz 'ül-lām* grubunda ise üçüncü unsuru — yani ل *lām* yerinde — oluyor.

Tablo 24: 1. harf hemze: مهموز الفاء *mehmūz 'ül-fā'* – ör. أخذ ‘almak’

3	2	1
(normal harf)	(normal harf)	ء

Tablo 25: 2. harf hemze: مهموز العين *mehmūz 'ül-‘ayn* – ör. سأل ‘sormak’

3	2	1
(normal harf)	ء	(normal harf)

Tablo 26: 3. harf hemze: مهموز اللام *mehmūz 'ül-lām* – ör. قرأ ‘okumak’

3	2	1
ء	(normal harf)	(normal harf)

3. Muḏā‘af / Muḏā‘af (مضاعف)

İkinci ve üçüncü harfleri aynıdır – ör حَبِبَ ‘sevmek’ ya da رَدَدَ ‘iade etmek, cevap vermek’. Bu köklerin son harfi gramer referanslarında bazen iki kere yazılmayıp tek harf ya da şeddeyle yazılır – ör حَبِبَ yerine حَبَبَ ya da حَبَبٌ.

Tablo 27: مضاعف *muḏā‘af* ya da *muḏā‘af*

3	2	1
(2 ile aynı)	(normal harf)	(normal harf)

Mu‘tel (معتل) fiil kökü çeşitleri

Mu‘tel köklerin bir ya da iki illetli harfi olur. Bir kökü, içinde bulunan illetli harfi belirterek adlandırmak istenirse ait olduğu kısmın adına واوی *vāvī* ya da يایی *yāyī* sıfatlarından biri eklenebilir — ör. وحد ‘birleşmek’ köküne مثال واوی *miṣāl-i vāvī*, يقع ‘düşmek’ köküne ise *miṣāl-i yāyī* denebilir.

4. Miṣāl (مثال)

Miṣāl köklerinde ilk harf illetli olur – ör. وجد ‘bulmak’, يسر ‘kolaylaşmak’.

Tablo 28: مثال *miṣāl*

3 (normal harf)	2 (normal harf)	1 ی ya da و
--------------------	--------------------	----------------

5. Ecvef (اجوف)

Ecvef köklerde ikinci/ortadaki harf illetli olur – ör. قول ‘demek, söylemek’ ya da سير ‘yürüme’.

Tablo 29: اجوف *ecvef*

3 (normal harf)	2 ی ya da و	1 (normal harf)
--------------------	----------------	--------------------

6. Nāqış (ناقص)

Nāqış köklerde üçüncü/son harf illetli olur — ör. — ör. بقى ‘kalmak’ ya da دعو ‘çağırma, davet etmek’.

Tablo 30: ناقص *nāqış*

3 ی ya da و	2 (normal harf)	1 (normal harf)
----------------	--------------------	--------------------

7. Lefif (لفيف)

Kökünün üç harfinden ikisi de illetliyse o fiile lefif denir. Lefif köklerin iki çeşidi var: bir illetli harf kökün başında öbürü sonundaysa buna لفيف مفروق *lefif-i mefrūk* denir; illetli harflerin ikisi de kökün sonunda yanyana bulunuyorsa buna لفيف مقرون *lefif-i maqrūn* denir. (Bir kökün birinci ve ikinci harflerinin ikisi de illetli olamaz.)

Tablo 31: لفيف مفروق *lefif-i mefrūk*

3 ی ya da و	2 (normal harf)	1 ی ya da و
----------------	--------------------	----------------

Tablo 32: لفيف مقرون *lefif-i maqrūn*

3 ی ya da و	2 ی ya da و	1 (normal harf)
----------------	----------------	--------------------

آلشدرمه - اقسام سبعة

اسم / صوي اسم

Aşağıdaki köklerin, aksam-ı seb'a'nın hangi kategorisine ait olduğunu belirtin. Sonra bildiğin kelimelere esasen köklerin manasını tahmin edin.

معنى	قاتغوری	كوك	
		أخذ	۱
		قيد	۲
		ركب	۳
		حق	۴
		بني	۵
		جبر	۶
		قول	۷
		وحد	۸
		بدل	۹
		دق	۱۰
		وقف	۱۱
		سكن	۱۲
		دور	۱۳
		جد	۱۴
		قوي	۱۵

اقسام سبعة نه ايشه يارار؟
ياخود فاعل و مفعول و زلرنك اعلاللى
Aḡsām-ı seb‘a ne işe yarar?
yāhūd fā‘il ve mef‘ūl veznleriniñ i‘lālleri

Bir kökün, aḡsām-ı seb‘anın hangi kısmına girdiğini çözdükten sonra onu artık çeşitli vezinlere sokup yeni kelimeler türetmeye başlayabiliriz. Fakat, dikkat etmemiz gereken sālīm köklerde uygulanan bir veznin sālīm olmayan kökte uygulandığı zaman değişikliğe uğrayabilmesidir. Bu değişiklikler her zaman hemze, tekrarlanmış harf ya da illetli harf(ler)in etrafında olur. Mehmūz ve muzā‘af köklerde daha nadir, mu‘tel bütün köklerde ise daha yaygın olur. İletli harflerden kaynaklanan değişikliklere de اعلال *i‘lāl* denir.

Genel olarak bu değişiklikler veznin sālīm versiyonuna göre aşağıdaki türlerden birinden ibaret olur:

- illetli harfse hemzeye dönüşmesi
- hemze ya da illetli harf ise uzun sesliye dönüşmesi
- hemze ya da illetli harf ise vezne ait olan etrafındaki sesli ya da sessizlerden birine asimile olması
- tekrarlanmış harf ise yok olması
- sonunda bulunuyorsa tekil ve çoğul dişillik ekleri olan *-e(t)* ya da *-āt* eklerinden birine dönüşmesi

Örnek olarak daha önce öğrenmiş olduğumuz fāil ve mef‘ūl vezinlerinin değişik versionlarına bakalım.

1. Sālīm (سالم)

Fāil ve mef‘ūl vezinlerini sālīm köklere göre öğrendik, dolayısıyla bunları oldukları gibi kabul edip devam ederken referans olarak kullanabiliriz.

2. Mehmūz (مهموز)

Mehmūz kökleri fā‘il ve mef‘ūl vezinlerinde hiçbir değişikliğe uğramıyor. Yazılışı pozisyonuna göre değişse bile hemze normal bir sessiz olarak muamele görür — ör. أمر → أمر *‘āmīr* ve مأمور *me‘mūr*.

3. Muzā‘af / Muḡā‘af (مضاعف)

Muzā‘af köklerde fā‘il vezninde bulunması gereken ikinci hecede tamamen düşer ve kök, ismi فاع *fā‘* olan **1ā22** formülüne girer.³⁹ Mef‘ūl vezni hiç değişmeden uygulanabilir.

fā‘il	mef‘ūl
1ā22	me12ū3

4. Mişāl (مثال)

Mişāl köklerde hem fā‘il hem de mef‘ūl vezinleri oldukları gibi kullanılabilir — ör. وجد → وجد *vācid* ‘bulan’ ve موجود *mevcūd* ‘bulunan’.

³⁹ Dikkat edin: Bu çifte sessizi modern Türkçeye geçen kelimelerde ardından sesliyle başlayan bir ek olmadığı sürece tek sessiz olarak hem yazıyoruz hem de telaffuz ediyoruz.

5. Ecvef (اجوف)

Bir ecvef kök fā'il veznine girince ortadaki/ikinci harfi hemzeye dönüşür, vezni de فاعل *fā'il* **1ā'i3** şeklini alır. Aynı zamanda bazı metinlerde ع bu pozisyonda ى olarak enterprete edip hem öyle yazılmış hem de öyle telaffuz edilmiştir – ör. غيب → غائب *ġā'ib* ya da غايب *ġāyib* 'kayıp'.

Mef'ül vezninde ise ikinci hecedeki sesli kökün asıl halinde bulunan , ya da ى sessizi asimile olup *ū* ya da *ī* seslisine olur; böylece ya مفعول *mef'ul* **me1ū3** ya da مفعيل *mef'il* **me1ī3** şeklini alır – ör. زور 'ziyaret etmek' → مزور *mezūr* 'ziyaret edilen', كيل 'ölçmek' → مكيل *mekil* 'ölçülen'.

fā'il	mef'ül
1ā'i3	me1ū3 me1ī3

6. Nāqış (ناقص)

Bir nāqış kök fā'il veznine girince son harfi و olsa da ى olsa da ikinci hecesinde her zaman ى *ī* seslisine asimile olur – ör. بقى 'kalmak' → باقى *bāqī* 'geri kalan', دعو 'çağırarak, davet etmek' → داعى *dā'ī* 'çağırarak, davet eden'.⁴⁰ Böylece فاعلى *fā'ī* **1ā2ī** şeklini alır.

Mef'ül veznine girince ise son hece kökteki asıl harfe ait olan uzun sesliye asimile olur ve مفعلى *mef'ī* **me12ī** ya da مفعول *mef'ū* **me12ū** şeklini alır – ör. بنى 'kurmak' → مبنى *mebnī* 'kurulan', عفو 'affetmek' → معفو *me'fū* 'affedilen'.⁴¹

fā'il	mef'ül
1ā2ī	me12ū me12ī

7. Lefif (لفيف)

Lefif kökler fā'il ve mef'ül vezinlerinde nāqış fiiller gibi davranır, yani ilk illetli harf sessiz muamelesi görürken 3. harf i'lāl olur — ör. ولى 'korumak' → والى *vālī* 'koruyan, vali' ve مولى *mevlī* 'korunan, valinin altındaki idari mevki', روى 'rivayet etmek' → راوى *rāvī* 'rivayet eden' ve مروى *mervī* 'rivayet edilen'.

⁴⁰ Klasik Arapçada kullanılan bir şekli daha var ama Osmanlıca pek rastlanmadığından dolayı konumuzun dışındadır.

⁴¹ Az sayıda nāqış-ı yāyī kök mef'ül vezninde tamamen kaideli olur — ör. دين 'borçlu etmek/olmak' → مدين *medyūn* 'borçlanan'.

fā'il

mef'ūl

1ā2ī	me12ū me12ī
-------------	------------------------------

عربچه غرامرنی آکلامق ◈ Arabca gramerini añlamak

kök
k-t-b

mücerred maşdar
kitābe
'yazma(k)'

çekimler ... isim/sıfatlar

ism-i fâ'il kâtib 'yazan'
ism-i mef'ül mektüb 'yazılan'

ism-i âlet miktāb 'yazı makinesi (daktilo)'
...

kıyāsī maşdar 1
tektüb
'yazdırma(k)'

çekimler ... isim/sıfatlar

ism-i fâ'il müketteb 'yazdırılan'
ism-i mef'ül müketteb 'yazdırılan'

kıyāsī maşdar 2
mükātebe
'yazışma(k)'

çekimler ... isim/sıfatlar

ism-i fâ'il mükāteb 'yazışan'
ism-i mef'ül mükāteb 'yazışılan'

(diğer kıyāsī maşdarlar...)

Mezīdün fih yāhūd kıyāsī maşdarlar (şahīh kökler için) ﴿﴾ مزید فیہ یاخود قیاسی مصدرلر (صحیح کوکله ایچون)

isim (Arap)	isim (Latin)	formül	tahmini işlev	örnekler
اِفْعَالٌ	if'āl	i12ā3	geçişsiz > geçişli ; geçişli > ettirgen	اِهْمَالٌ ihmāl, انصاف işlāh, اصلاح ihşāf
تَفْعِيلٌ	tef'āl	te12ī3	geçişli > geçişli ; geçişli > vurgulu (saymak, kabul etmek)	تشكيل teşkīl, تبریک tebrīk, تخمین taḥmīn
مُتَعَاةٌ	müf'ale	mü1ā2e3e	işteş, birlikte ; devamlı	مُذَاكِرَةٌ müzākere, محاربه muhārebe, مبادله mübādele
اِنْفِعَالٌ	inf'āl	in12ā3	dönüşlü ; edilgen (geçişsiz)	انقلاب inkılāb, انضباط inzibāt, انکشاف inkişāf
اِيفْعَالٌ	ifti'āl	i1tū2ā3	dönüşlü, kendiliğinden oluş	انتقام intikām, انزواج izdivāc ⁴²
اِوْفْعَالٌ	if'ilāl	i12i3ā3	renk değişimi (geçişsiz)	احمرار ihmirār (kızarma)
تَفْعُلٌ	tefe'ül	te1e22ü3	tef'il için geçişli > geçişsiz (dönüşlü)	تنزل tenezzül, تكبر tekerrür, تحمل taḥammül
تَفَاعُلٌ	tefā'ül	te1ā2ü3	işteş, karşılıklı ; yapmacık	تناظر tenāzur, تمايل temāyül, تناسب tenāsüb
اِسْتِفْعَالٌ	istif'āl	isti12ā3	geçişli ; istek, talep ; nadiren dönüşlü	استقرار istikrār, استثمار istihdām, istişmār

Bu vezindeki *t* harfi, birinci aştı harfin sertliğine göre *d*, *ṭ*, *t*, *ya* da *ṣ* harflerinden bir tanesine dönüşebilir.

Lütfen bu alıştırmadaki kelimeleri aşağıda bulunan tablonun, başlığı o kelimenin ait olduğu veznin ismi olan sütununa yerleştirin. (Bazı sütunlar boş kalabilir.) Sonra her kelimenin yanında bulunan boşluğa köküne ait olan aslî harflerini yazın.

اِسْتِفْعَال	تَفَاعُل	تَفَعُّل	اِفْعَال	اِفْتِعَال	اِنْفِعَال	مُفَاعَلَةٌ	تَفْعِيل	اِفْعَال

_____	۱۱. استقلال	_____	۱. استقبال
_____	۱۲. تنزل	_____	۲. انفجار
_____	۱۳. توحید	_____	۳. اسهال
_____	۱۴. مقایسه	_____	۴. تردد
_____	۱۵. انضباط	_____	۵. مناقشه
_____	۱۶. تقابل	_____	۶. تکرر
_____	۱۷. اشتراك	_____	۷. ترکیب
_____	۱۸. انتقال	_____	۸. تمثيل
_____	۱۹. مبادلہ	_____	۹. استخدام
_____	۲۰. تكبير	_____	۱۰. تسجيل

اوقومه لر Okumalar

۱. حسین رحمی (کور پیکار) ❁ « قویروقلی بیلدیز التنده بر ازدواج »-دن

بدریه خانم باغچه اوزرنده کی کوچوک اوطه نك پنجره سندن بیتیشیک قومشونك تخته قاپلامسنة یومروغیله خلجانلی خلجانلی اورارق حایقیریوردی:

-- قردشم امینه زده سک؟! ... پنجره به کل باق سکا نه سویله به جکم!

بر جواب آلامینجه کندی کندینه:

-- آمان، بو قاری ده نه مسکیندر. قیامت لر قویسه او قویتو اوطه دن دیشاری چیقماز... ایچریده حشر اولور قالیر...

یومروقلرینك شدتنی تَضَعِیْفله:

امینه خانم آزیجق پنجره به کل... باق نهلر اولاجقمش نهلر؟!... دنیایه بیلدیز چارپاجقمش... مراقمدن یرمه

دورامیورم... آ، باق قاری سس بیله ویرمیور. (یومروغی ده شدتله ایندره رك) ئولومیسك آیول؟!... آزیجق قییردا...

۲. سعید فائق (آباسی یانق) ❁ « هیشت، هیشت! »-دن

دونوب باقدم. یولك کنارنده کی دها بوینی پوسنی آمامش دوه دیکنلریله قازاباشلر اریك لذتنده بکا باقدیلر. دیشلرم قاماشدی. یولده کمسه جکلر یوقدی. بر اوك دامنی، اوزاقده اوچان بر ایکی قوشی، یاپراقلرک آراسندن دکیزی کوردم. یولمه دوام ایدرکن:

-- هیشت، هیشت، هیشت! دیدی.

دونوب باقمق ایستدم، بلکه ده چوق ایستدکم ایچین دونوب باقمام. اولاییلر. کوکدن بر قوش، هیشت هیشت ایده رك کچمشدر. آرقامدن ییلان، طوسباغه، بر کیریپی کچمشدر. بر بوجك واردر بلکه "هیشت هیشت" دیین.

۳. غازی مصطفی کمال پاشا (آتارک) ❁ « باش وکالته »-دن

بیکی حرفلری مملکتک پک چوق بیرنده کوردم. شهرلرده، کوپلرده، هر بیرده خلق بیکی حرفلرله اوقویوب یازمغه کچمشدر. خلق بیکی یازینك قولایلغندن ممنوندر، یالکز هر بیرده شهرده و کوپده، مأمورده و حتی معلمده ذهنلرنی قارشدروب شاشرتان، باغلامه چیزکیلرنك طوغری اوله رق قوللانلمه سنده کی اندیشه و صیقینتیدر.

۴. نامق کمال ❁ « عثمانلی تاریخی »-ندن

تاریخ که ماضینك مُسْتَقْبَله ناقل اخباریدر، ظاهرده بر حکایه دن عبارت کورینور، فقط حقیقده فن شاهانه وصفیله تَبْجِیل اولنان معارف حکومتک اُڭ یوک خادملرنندر.